Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 262 (11159) | 1979 чылдың ноябрь 14, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИН ЫЯАП-ЛА ХАНДЫРАР

БҮГҮ КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш онгу беш чылдың планныг даалгаларын амыдыралга чедиишкинниг күүседир дээш бистиң республиканың күш-ажылчы коллективтери социалистиг чарышты улам калбартып, чурттуң мурнакчы будүрүлгелериниң хожудап турарлар чок ажылдаарыныче кыйгырыын деткивишаан, чамдык чедиишкиннерни чедип алганнар. Планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседир дээш кайда-ла партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары кызымак ажылдап, ажылчы чоннар ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды дээштиг чорудуп турар болдур, ол черлерде түңнелдер чедиишкинниг бооп турарын практика көргүзүп турар.

Тываның электри четкилериниң, «Каа-Хем» разрезтиң, «Тыва кобальт» комбинаттың, сүт комбинадының, «Водоканал» эргелелиниң, Кызылдың дааранылга фабриказының дээн ышкаш өске-даа будүрүлге черлериниң партия организациялары СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыцай экижидер дугайында» доктаалын боттандырбышаан, коллектив кежигүннериниң планны болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседириниң харысалгазын ханызы-биле билирин чедип ап, будүрүлгечи багай эвес түңнелдерлиг бооп турар. Ооң түңнелинде үстүнде айыттынган коллективтерде 1979 чылдың планын чедиишкинниг күүседип болурунуң боттуг аргалары тургустунган.

Ынчалза-даа республиканың үлетпүрү онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгазын күүседир бе азы чок бе деп айтырыг шыңгыы тургустунуп келгенин ажыы-биле айтыр херек. Продукция сайгарарының хемчээлиниң, ниити продукция будүрериниң болгаш күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң-даа талазы-биле планнар чылдың он айларында күүсеттинмээн болгай.

Республиканың үүле 17 будүрүлге коллективи, ооң иштинде Кызылдың сайгарылга баазазы, «Росводпром» каттыжыышкыныңың ДБК заводу, «Каа-Хем» разрез, Чадааныың тараа пунктузу болгаш өске-даа будүрүлгелер продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле дөрт чыл даалгазын күүсеткен. Эрткен он айлар иштинде пландан ажыр 50 муң тонна хомүр-дашты, 65 тонна шой шуткулганы, 10 муң ажыг кубометр соңга болгаш хаалга блоктарын, элээн хөй электри болгаш чылыг энергиязын, аъш-чем аймаан будүрүп үндүрген. Ынчалза-даа кол-кол көргүзүглерни күүсеттээн будүрүлге черлериниң саны хөй.

Чижээ, продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле он айлар программазын он чеди будүрүлге коллективтери күүсеттээниниң уржуундан 2 миллион хире рубльдің продукциязы чедир кылдынмаан, ынчаарга күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң планын 20 коллектив күүсеттээнинден 7,5 миллион рубльдің үлетпүр продукциязы чедир алдынмаан. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидери— план күүселдезиниң кол үүлү болуру кымга-даа билдиңгир. Ындыг турбуже, республиканың чамдык будүрүлге черлериниң удуртукчулары болгаш специалистери олче чогуур кичээңгей салбайн, ону тоон корбээнинден бо көргүзүг план ёзугаар бедир хамаан чок, харын улам кудулап турар. Эрткен чылдың январь-октябрь айларының деңнелинден 17 будүрүлге күш-ажылдың будүрүкчүлүүн кудулатканы ооң бадыткалы бооп турар. Ооң түңнелинде эрткен он айларның дургузунда республиканың чаа тудугларынга 1,4 муң тонна чугайны, 13,8 миллион кезек туйбуну, эптеп салыр 6,7 муң кубометр демир-бетонну чедир бербээн. Ол ышкаш 5,8 муң тонна сорттуг даг-дүгүн, 79 тонна балыкты болгаш 13,5 муң эжеш кидис идикти болгаш өске-даа продукцияны республиканың үлетпүрү чедир кылбаан.

Культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанларын будүрериниң темпизи болгаш хемчээли эрткен чылдыындан кудулап турар. Ооң бир бадыткалы бо чылдың он айларының иштинде ындыг бараанларны 163 муң рубльге чедир кылып будүрбээни бооп турар.

Үстүнде сан-түңнелдерден алгаш көөрге, чыл төнчүзүнге чедир план күүселдезин чедип алыр дизе, дыка улуг күженишкиниг ажыл негеттинин турар-дыр. Үүге дээрге республиканың мурнакчы будүрүлгелери дөрт чыл планын күүседип турда, чамдыктары он айларның безин планнарын чедир күүсетпейн турар. Ындыг хожудап турар коллективтерге «Тудуг кезектери», «Тыва даг-дүгү» комбинаттар, Ак-Довурактың будүрүлге черлериниң комбинады, Үстүү-Енисейниң балык заводу, Чадааныың, Ак-Довурактың, Туранның хлеб заводтары, Элегес-Аксының, Кызыл-Мажалыктың туйбу заводтары болгаш элээн каш райүлетпүр комбинаттары хамааржып турар. Бо коллективтерниң удуртукчулары болгаш специалистери чыл төнчүзүнге чедир арткан будун-чартык айда эң-не улуг күженишкиннерни үндүрүп тургаш, боттарының организакчы болгаш чогаадыкчы арга-мергежилдерин көргүзүп, ажылчы чоннарны планныг даалгаларның болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттинген турарын чедип алырынче мобилизастаар ужурлуг.

Партия организациялары, ажыл-агый удуртукчулары участок, будун-будун күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде ажыл-херектиң байдалын объективтиг анализтеп коор, хожудаашкынны узуткаар дээш бүгү-де курлавырларны тыпкаш, ажыглаар дээш үзүк-соксаал чокка ажылдаар ужурлуг. Планны болгаш социалистиг хүлээлгени чедиишкиниг күүседири хамыктың мурнунда будүрүлгени углап, башкарарын улам сайзырңгайжыдып, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаарындан, ажыл шагын бүрүнү-биле, чоп ажыглаарындан болгаш коммунистериниң авангардчы ролюн партия организацияларының хандырып билириннен хамааржыр. Үүгле ындыг таварылгада онгу беш чылдың дөрткү чылының планныг даалгаларының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң долдур болгаш ажыр күүсеттинерин чедип ап болур. Ол ышкаш партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организациялары, ажыл-агый органнары план, будүрүлге база күш-ажыл корум-чурумун шыңгыы сагырын хандырар ужурлуг «ПЛАН БАДЫЛАТТЫНГАН БОЛГАШ ХООЙЛУ БОЛҮП КҮШТҮГ АПАРГАНДА, ҮҮГЛЕ ЧАҢГЫС ХҮЛЭЭЛГЕ — ОНУ КҮҮСЕДИРИ АРТАР. ЫНЧАНГАШ ОНУ ЭВЭЭШ ЧАРЫГДАЛДАРНЫ ҮНДҮРҮП ТУРГАШ ЭҢ ЭКИ КӨРГҮЗҮГЛЕРЛИГ КЫЛДЫР КҮҮСЕДИР УЖУРЛУГ»—деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол сөстер амгы үеде, кажан 1979 чылдың сөөлгү кварталының чартыы артканда, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириңге кол удуртулга болур ужурлуг.

КӨРДҮНГЕНИН ЁЗУГААР БОТТАНДЫРАР

Кызыл районда ажыл-агыйлар аразының Сукпак каттыжыышкыны мал семиртир тускайжыттынган ажыл-агый болганындан бээр элээн каш чылдар эрткен. Ол үениң дургузунда сукпакчылар орулгалыг ажылдап, планныг онаалдаларын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер. Оларның күш-ажылчы чедиишкиннери-биле таныжар сорулга-биле чоокта чаа аңаа чораан бис. Совхозтуң конторазы мал семиртир шөлден ырак эвес, дужаашкак турар. Орта баргаш ужурашкан киживис—кол экономист Аркадий Николаевич Шашкин болган. Ажылынга ынак, бүдүштүг кижилер черле ындыг. Кандыг-бир сан-чурагай адап, ооң ужур-утказын чугаалап бээр дээш диленип, үженип орбас. Бүгү-ле херектиг материалдары эңме-секселиг, чаңгыс аай чыдар. Аркадий Николаевич ындыгларның бирээзи болду. Каттыжыышкынга хамаарылгалыг 26 ажыл-агый республиканың алды районунда туруп турарын ол чугаалады.

Ол совхозтар кол будүрүлге чери—Сукпак-биле сырый харылзаалыг. Күш-ажыл керээзи ёзугаар ук ажыл-агыйлар чеже малды эккеп дужаарыл, каш тонна мал чемин сөөртүп бээрил дээн ышкаш тус-тус планнарлыг. Ындыг болза-даа, Сукпактын ажыл-ишчилери мал чемин боттарының күжүбиле база кылып ап турарлар. Бо чылын олар 963 тонна сигенни, 720 тонна саваңны белеткеп алганнар. Преесттээн саваңны бригадалар төптеринде сарааттаан.

Экономист кижи болгаш, Аркадий Николаевичниң мал чеминиң дугайында чугаалай бергени таварылга эвес. Малды семирти азыраар тускай шөлдү ында тургускан болганда, чүнүң-даа мурнунда, аңаа бөдүүн болгаш хоолулуг мал чемнери четчири-биле белеткеттинген турар апаар.

Ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкынында мал чеми-биле хандырылга кандыгыл? Маңаа эки харыы бердинмес. Үүге дээрге керээлиг совхозтар мал чеми сөөртүрүнүң темпизин кончуг оожум чорудуп турар. Күш-ажыл керээзи ёзугаар, ол ажыл-агыйлар каттыжыышкынның семиртилге шөлүнге 19283 тонна бөдүүн мал чемнерин сөөртүп эккеп, дужүрүп бээр планныг. Херек кырында ында 3168 тоннаны дужүрген. Ажыл-агыйлардан Таңдыда Тока аттыг, «Коммунизмниң херели» совхозтар планнарын ажырган. Ылаңгыя кочетовчулар 400 тонна сигенни пландан ажыр дужүргеннер. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 1131 тонна сиген дужүрүп бээр тургаш, үүгле 193 тоннаны сөөртүп эккелген, «Россия» совхозтан 966 тоннаның орнунга 116 тонна келген. «Найырал» совхоз 70, «Тпилелге»—26, «Шамбалыг»—35 тонна сигенни Сукпакта дужүргеен. А херек кырында бо ажыл-агыйлар үүс-үүс тонна бөдүүн мал чемнерин шагда-ла эккеп дужүрүп бээр түрганнар.

Чамдык таварылгада семиртти азыраан, күрүнеге дужаар шарыжыктарны керээде көрдүнген план ёзугаар айыткан хуусааларында эккелбейн баар чижектер совхозтарның талазында ам-даа бар. Керээни барымдаалаар болза, 7232 аныяк шары семиртилгеге кирген турар ужурлуг. Ам семиртилгеде 5891 шарыжык бар. «Россия» «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар аныяк шарыларны пландан хөйну дужаан турда, Каа-Хемде «Кызыл тыва», Бии-Хемде «Шивилиг» совхозтар тус-тузында 400 ажыг маллы маңаа дужаар тургаш, ооң үүгле чартык кезиин эккелген.

Малды эккеп дужаап, ооң чеминиң сөөртүлгезин организастап турарында улуг четпестер бар-дыр. Ынчангаш ону чайладырының талазы-биле боттуг хемчеглерни алырын совхозтарда мал ажылының тускай эртемнилериндей негээр херек.

Ажыл-агыйлардан келген аныяк шарыжыктарны «Сукпак» совхозта ажаап чемгерип турары кандыгыл? Амгы хүнерде семиртилгеде турар шарыжыктарның чемгерилгезин, суггадын кончуг таарымчалыг тургускан. Мал кышкы үеде безин соок суг ишпес. Чайын чадагай, а кыжын чылыг кажаларга үргүлчү турар. Малга хүнде бээр чем рационун тургускан. Кышкы үеде хоолулуг чемнер бээринче кол кичээнгейин салып турар. Малдын ажаалда-тежээлдезин мынчаар организастап турарының ачызында ол семирип, немелде күштү ап турар.

Ооң чижээн тус-тус звеноларның күш-ажылчы чедиишкиннериндан көрүп болур. Ылаңгыя Николай Григорьевич Дворецкийниң звенозу эрткен он айда эки ажылдаан. Звено кежигүннери чыл эгезинде бир шарыжыктың хонукта немелде дензизин 900 грамм чедирер дээн планын 958 грамм чедиргеп. Ол ышкаш А. Кулаковтуң, А. Козлитинниң, Г. Сурыкининиң удурткан звенолары олардан дудак чок ажылдап турар. Совхозтуң тускай эртемниглерни күрүнеге дужаар малдын кадык-шыырак байдалын үргүлчү хайгаарап турарлар. Мал эмчизи Андрей Донгүроол семиртилге шөлүнге доктаамал кээп, аарыгларга удур сыкыртыышкыннарны чоруткан.

Каттыжыышкын бо чылын үре-түңнелиг ажылдап турар. Чыл эгезинде аныяк шарыжыктарның бирээзинин-не хонукта немелде дензизин 700 грамм чедирерин планнааш, ону 871 грамм кылдыр күүсеткен. Чылда бир миллион алдан беш муң рубльдин орулгазын киирип алыр планныг тургаш, эрткен тос айларда безин бир миллион 265 муң рубль орулгалыг болган.

Малды чаңгыс черге мөөннеп, ажаарының база чемгерериниң технологиязын шын сагып келгениниң үре-түңнелдин үстүнде чижектерден илледдир. Ындыг болганда, бир дугаарында, бижыг чем баазазын тургузуп алыры чугула ышкажыл. Ынчангаш каттыжыышкынның кежигүннери, ооң-биле керээлиг совхозтар хар улгадып, соок дынзып келгениибиле кады мал чемниң олче сөөртүлгезин организастыг чорудар үе келген.

Ш. ДОРЖУ,
«Шынның» корр.

Кызылдың дааранылга фабриказының № 6 бригадазының удуртукчузу Анна Николаевна Тимашкова бригадазының комсомолчуларынга чоргаарланыр. Ындыг болбас арга чок. Ында аныяктардан планныг онаалда күүсеткейн турар кижи чок, комсомолчуларның хөй кезии үеш мурнап турар. Оларның бирээзинге аныяк кыс Роза Монгуш хамааржыр.

Розаның алыс чурту—Чөөн-Хемчик. Үш чыл мурнунда бо фабрикага дааранылчылап ажылдай берген. Баштайгы үеде бергези аажок. Хөй кижилиг коллективке безин чаңчыгары белен эвес болган. Ынчалза-даа дуржулгалыг дааранылчы Анна Тимашкова аныяк кыстың чанынга үргүлчү кээп, ооң кылган ижин сонуургап, ажыктыг сүмеин берип турган. Үрдаа болбаанда Роза бөдүүн кылыгларны өскелериниң дузазы чокка даарап турар-апарган. Аңаа үүгле Розаның боду эвес, дагдынылчызы, бригадири Анна Николаевна база чоргаарланган.

Үе эрткен тудум Роза Монгуштун мергежили бедээн. Баштайгы үеде план күүселдезин чедип алган, ооң чоорту ону ажыр күүседип турар апарган. Ооң өөрү Розадан үлегер ап эгелээн. Бир чыл мурнунда ону бригаданың комсомол организациязының секретарынга соңгаан. Ол хөй-ниитичи даалгазын Р. Монгуш база ак сеткилдиг күүседип турар.

Амгы үеде аныяк кыстың күш-ажылчы календарында 1980 чылдың апрель. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнда ол онгу беш чылдың планныг онаалдазын бүрүн күүседир сорулганы салган.

Д. ИРГИТ.

ЧУРУНТА: Роза МОНГУШ.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕР КООПЕРАЦИЯЗЫНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ X СЪЕЗДИЗИНГЕ

Эргим эштер!

Силерге, чурттун хереглекчилер кооперациязының X съездизиниң делегаттарынга, база силериниң нүүрүңерде хереглекчилер ниитилелдершин бүгү кежигүнериңге болгаш кооператив организацияларының ажылдакчыларынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели үүректиң ханызындан өөг байыр чедирип тур.

Ленинчи чагыгларны эдербишаан, хереглекчилер кооперациязы Совет күрүнеин хөгжүлдезиниң бүгү үе-чадаларында СЭКП-ниң социал-экономиктиг политиказын боттандырып чорударынга идепкейлиг каржип келген. Оң-он миллион колхозчуларны, ажылчыннарны, көдээ интеллигенцияны каттыштырбышаан, амгы үеде ол болза көдээге социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырарынга идиг берип, бодунун ажыл-агыйжы болгаш хөй-ниити ажыл-чорудулгазын чедиишкиниг калбартып, сайзырангайжылып, үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазын үргүлү өстүрерин, көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш чиг-этти садып алырын көвүдедип, бодунуң эргезинде будүрүлгелерге хереглел бараанларын будүрерин калбартып турар.

Совет хереглекчилер кооперациязы тайбының ленинчи политиказын чорударынга идепкейлиг киржип, тайбын, демократия болгаш социал депшилге, кады ажылдажылганы болгаш ажыл-агыйжы харылзааларны калбартыр дээш демиселге даштыкы чурттарның депшилгелиг кооператив организацияларының чаңгыс эви дээш чайгылыып чок туржуп турар.

Амгы үе-чадада кооператив организацияларының кол сорулгазы чүл дээрге СЭКП-ниң XXV съездизинин, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин, совет кижилерни хандырарын экижидер дугайында СЭКП ТК-ның Чингиие секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын аммыдыралга чайгылыш чок боттандырары ол болур.

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары көдээге садыгны бүгү хемчегбиле хөгжүдер, ооң культуразын белдер, амгы үеним магазиниериниң болгаш ниитиниң чемненилге будүрүлгелериниң четкизин калбартыр, хандырылганын депшилгелиг хевирлерин үүткүлүг иептередир, көдээ чонун улам өзүп орар негедде-хереглелдерин хандырар дугайында улам эки сагыш салыр хүлээлгелиг. Олар үлетпүр-биле ажыл-агыйжы харылзааларын быжыглаар, улустун хереглел бараанларын будүрерин көвүдедир болгаш шыларын белдерге ажыл-агый механизмнинин салдарын күштелдирерин үүткүлүг чедип алыры, социалистиг оянчыг камгалаары болгаш көвүдедири, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны, чүүл-бүрү хевирлерниң чидириглерин дазылындан шиитпирлиг чок кылыры—кооператорларның хүлээлгези-дир.

Кооператив демократизазын бүгү хемчегбиле быжыглаары, кооператив херектеринге, садыг, белеткел болгаш будүрүлге черлериниң ажылынга контрольду боттандырарынга хуучуларның улам идепкейлиг киржиргезин хандырары, ажыл-агыйлар арзынга кооперастажылгага база агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, хереглекчилер ниитилелдериниң болгаш эвилелдериниң колхозтар-биле, совхозтар-биле, өске-даа будүрүлгелер-биле харылзааларын калбартыры эргежок чугула.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели съездиниң делегаттарынга үре-түңнелдиг ажылды күзеп, хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары совет кижилерни хандырарын сайзырангайжыдар бедик хүлээлгезин моон соңгаар-даа алдарлыы-биле күүседир, бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкунуун херээнге төлептиг үлүгхуузун киирер дээрзинге бижыг бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНГА ХЕРЕГЛЭЭР УЖАР ЧҮҮЛДҮҢ УЖУДУКЧУЛАРЫНГА БОЛГАШ ШТУРМАННАРЫНГА, ИНЖЕНЕРЛЕРИНГЕ БОЛГАШ ТЕХНИКТЕРИНГЕ, АЖЫЛЧЫННАРЫНГА БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫНГА, БҮГҮ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА

Эргим эштер!

Улус ажыл-агыйынга ужар чүүлдү хереглээр талазы-биле онгу беш чылдың дөрт чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен күш-ажылчы улуг тиилелге-биле силерге өөг байыр чедирип тур мен.

Бистин чуртувустуң экономиказын хөгжүдериңге хамааты ужар чүүл улам улуг рольду ойнап турар. Чедип алган чедиишкиннер болза ужар чүүл ажылдакчыларының кызымаккай күш-ажылының, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, удуртукчу ажылдакчыларның организакчы болгаш политика-кижизидилгелиг улуг ажылының, коммунистиг тургузуушкунуун улуг күжү болур социалистиг чарышты калбартып чорутканының түңнели болур.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунун шиитпирлерин амыдыралга боттандырып чорутпушаан, көдээ ажыл-агый ужар чүүлү көдээ ажыл-агыйны комплекстиг хөгжүдериниң чугула кезээ болуп, дүжүттү бедидери дээш демиселге улуг рольду ойнап турар.

Беш чылдың эрткен үелериниң дургузунда эң дээре агротехниктиг хуусааларда колхозтарның болгаш совхозтарның 350 миллион гектар тараа шөлдериңге ужар чүүл химиктиг ажылдарны чоруткан. Үүгле бо чылда 90 миллион, ооң иштинде Казахстанга 13 миллион гектар тараа шөлдериңге агаардан ажылдарны чоруткан. Тараа, хөвен будүреринге ужар чүүл ажылдакчыларының салыышкыны улуг. рис өстүреринге ужар чүүлдү ажыглаары чыл бүрүзүнде өзүп турар.

Чурттуң улус ажыл-агыйының адырларында ужар чүүл ажылларның чүс ажыг хевирлерни күүселип турар. Бойдус курлавырларын шинчилээриңе болгаш ажыглаарынга, Соңгу чүктүн, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн, Арктиканың болгаш Антарктиданың берге районнарын шингээдип алырынга ооң ужур-дузазы улуг. Газ болгаш нефть дамчыдыкчыларын салырынга, БАМ-ны болгаш электри дамчыдылгазының бедик вольтулуг шугумнарын тударынга, чурттуң девискээриниң картазын тургузарынга самолёттарны база вертолеттарны чедиишкиннин-биле ажыглап, аргаарыгның байлактарын камгалаарынга оларны идепкейлин-биле ажыглап турар. Улус ажыл-агыйынга хереглээр ужар чүүлдүң материал-техниктиг баазазы быжыгып, ужар чүүл техниказын ажыглаарының ажыктыы бедип турар.

Улус ажыл-агыйынга ужар чүүлдү улам-на калбаа-биле болгаш ажыктыы-биле хереглээри, ужудуушкунарның аймыл чок чоруун болгаш үргүлчү болурун хандырары, ужар чүүлдүң чаа техниказын шингээдип алыры дээш, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш хамааты ужар чүүлдүн ажылдакчылары моон соңгаар-даа кызымаа-биле демисежир, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырып чорударынга төлептиг салыышкынны киирер дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди бижыг бүзүрелди илередип тур.

Силерге, эргим эштер, чаагай кадыкшылды болгаш күш-ажылчы чаа чедиишкиннерни күзедим.

Л. БРЕЖНЕВ.

КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлекчилериниң X съездизи ноябрь 12-де Москвада, Кремльдин Съездилер ордузунда, ажыттынган. 60 ажыг миллион хуучларны каттыштырган ол хөй-ниитичи болгаш ажылагыйжы организацияны съездиде 1600 ажыг делегат төлээлээн.

Эштер А. П. Кириленко, И. В. Капитонов, М. С. Горбачев оларны съездинин делегаттары болгаш аалчылары адыш часкаашкыны-биле уткаан. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары Т. Я. Киселев, З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның харысалгалыг ажылдакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, хереглекчилер кооперациязының болгаш көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары база президиумга олурган.

СЭКП Төп Комитединин, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлекчилериниң X съездизинге байырлыг чагаазын чыылганнар үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Ол байырлыг чагааның текизин СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев номчаан.

Центросоюзтуң баштаар черинин отчёт илеткелин ооң даргазы А. А. Смирнов кылган. Хереглекчилер кооперациязы чурттуң чонунуң барык дең кезиин хандырып, көдээ ажыл-агый продуктуларының 60 ажыг хевирлерин белеткеп турарын ол дыңнаткан. Отчёттуг үеде хереглекчилер кооперациязының бүгү адырлары чедиишкиниг хөгжүп келген. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый будүрүлгезинин өзүлдезинге үндезилээш, үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 14,4 миллиард рубль, азы 27,2 хуу көвүдээн. Ниитинин чемненилге черлериниң бараан саарылгазы мурнаан темпилер-биле хөгжүп, беш чыл дургузунда барык 30 хуу көвүдээн. Салыгны болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң материал-техниктиг баазазы дыка быжыккан. Ынчалзажок оларның ажылында четпестер ам-даа бар.

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязы партияның болгаш күрүнениң моон соңгаар-даа идепкейлиг дузалакчызы болур, чурттуң экономиктиг күчүзүн улам ыцай улгаттырарынга, совет улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок өстүреринге, Чөр кырынга тайбыңны быжыглаарынга бодунуң улуг-хуузун улгаттырар дээрзин съездиниң делегаттарының, хөй миллион кооператорларның мурнундан СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежнев баштаан ооң Политбюрозунга илеткелчи бүзүредип чугаалаан.

Центросоюзтуң ревизия комиссиязының ажылының дугайында отчёт-илеткелди ооң даргазы В. А. Гудин кылган.

Ооң соонда илеткелдерни чугаалажып киришкен. Россия потребсоюзунуң баштаар черинин даргазы М. М. Денисов, Украина потребсоюзунуң баштаар черинин даргазы Ф. Д. Колесник, Минск областың Воложин райпозунуң садыг төвүнүң директору Н. И. Меркулова болгаш ооңдаа өскелер санал берген.

Даштыкы кооператив организацияларындан хөй саныг байырлыг чагаалар съездиниң адында келген.

Съезд ажылын дүүн үргүлчүлээн.

(СЭТА).

ХАНЫ САЙГАРЫП КӨРГЕШ...

«Х Улуг хурал» совхозта парткомнуң эргезинде партияның беш эге организациязы бар, оон учедунда 80 ажыг коммунистер бактаан, совхоз бүдүрүлгезинге оларның авангардчы ролю улам белип турар. Организастыг болгаш политмассалыг база партийжи иштики-ажылды отчеттуг уеле күштелдиргенин - чоокта чаа эрткен отчеттуг хуралга илеткелчи — партком секретары Т. А. Намчылак болгаш санал берген коммунистер демдеглээн.

Сөөлгү үш чылда коммунистериң хүрээлени барык 20 кижите өскен. Хүрээленин аныяк ажылчыннарың болгаш комсомолчуларының күсели-биле өстүрер, совхоз бүдүрүлгезинге коммунистерниң авангардчы ролюн, инициативазын бедилер талазы-биле ажылды МТМ-де партия эге организациязы (секретары Д. Х. Баяндалай) идекейжиткен. Бо чылдың эрткен айларында безин бо организация мурнакчы хөрээжен механизатор Наталья Чаш-оол, тракторист Василий Сумбаа, аныяк чоланчы Степан Борзук, Сергей Хирилей олар ышкаш шалыпчыларны партия кежигүнүнүң кандидадынга киирип, оларга улуг идегелди көргүскен. Ак-Дагда партия эге организациязы комсомолду дамчыштыр мурнакчы аныяктарны хүрээленге киирип алырын эки тургускан.

МТМ-де, Оттук-Даш СБФ-зинде партия эге организациялары партия хуралдарының ролюн бедидер, шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң дээштинин күштелдирер дээш ажылды кичээнгейнин төвүнге тургускан. Бо черлерде машина-техниканың эдилелиннде, кывар-чаар үүлдер камналгазында четпестерни өйшаанда чайладыр талазы-биле ажылдар экижип, саанчылар-ның сагган сүдүнүң шынарын экижидер, ажылдан озалдаар чоруктарны болдурбас дээш демисел күштелип турар.

Ынчалза-даа бо талазы-биле шинтпирлезе чогуур айтырыглар ам-даа хөй. Ылаңгыя партияның иштики болгаш ажык хуралдарын өй-шаанда эрттирбейн баргылаар, тус-тус коммунистериң отчеттарын дыңнаарын практикалавас эге организациялар бар. Чижээ, школада партия организациязы (секретарь турган Т. Ч. Нурсат) хуралдарга чүгле өөредилге-кижизидилге ажылының эки талаларын көргүзер, четпестерни шүгүмчүлекки ёзу-биле көрбес чоруктар бар. Оон уламыдан эрткен өөредилге чылында турган четпестер бо чылын уламчылавышаан турарын отчеттуг хуралга коммунистер демдеглээн. Бо парторганизацияның хуралдары бо-ла үстү бергилээр фактылар турган, коммунистериң отчеттарын дыңнап көрбээн.

Малдан алыр продуктуларны көвүдедиринге чеднишкиннери дээш база мал чемни белеткээр талазы-биле ажылды үлегерлиг чорутканы дээш «Х Улуг хурал» совхоз республиканың төп зоназында ажыл-агыйларның аразында чарышка тиилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Төвүлелиниң профбөлөвүлелдин болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаткан. Ол талазы-биле тос айларның түңнелин ёзугаар СЭКП Кызыл райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун база чедип алган.

Совхоз үшкү кварталда күрүнеге сут садар планын 128 чергелештир ажыл-хөректе бар четпестерни отчеттуг хуралга коммунистер демдеглеп, ажыглаттынмаан курлавырларже кичээнгейни угландырган. Ылаңгыя малдың баш санын хоратпас, оон продуктулуун кышкы үеде-даа кудулатпас талазы-биле ажылда четпестерни коммунистер дувурээзин-биле демдеглеп турган. Шээр малдың баш санын өстүрериниң планындан өскезин совхоз күүсетпейн барган. Төрүүр үүс башка оваастыр чүгле 70 кулуну, 49 бызаны алганы четпес ажылдың херечизи.

Бүгү хемчеглерни ап турзаа, малдың баш саны хораар, ону чидирер, самчыгдаар чоруктар бо чылын база уламчылавышаан. Тос айларда 911 баш шээр мал өлүп хораан, 358 башты самчыгдаан. Ынаыг хорамчаны болдурбайн баарының аргалары турган. Кижилер-биле ажылдың кошкаа, малчын кадрларны шилип алырынче кичээнгейни кошкак тургусканы дээш парткомну-даа, дирекция черин-даа отчеттуг хуралга санал берген коммунистер чөптүү-биле шүгүмчүлээн.

Партия эге организациялары малчыннарың идейлиг кижизидилгезинче, оларның карысалгазын бедидеринче сагыш салбайн келгениниң фактылары база бар. Оон түңнелинде № 2 хойжу бригадада чамдык хойжулар дыка куду көргүзүүлерлиг болган. Чижээ, Дукарбан Ховалыг 340 хойдан 129, Морзуккай Маады 200 хойдан 98, Севээн Хундуужук 320 хойдан 227-ле хураганны алган.

Совхозта чер ажылының культуразы ам-даа чавыс, тараа болгаш мал чеми культураларның үнүш-дужулу эвээш болуп уламчылавышаан.

—Бир эвес агротехниканың чурумун шыңгыы сагып, чер ажылын эртемге үндезилеп чоруткан болза, инженерлиг суггаттыг чер Булуң-Бажында тарылга шөлүнде 200 га кукурузадан 2000 тонна силосту чайлыг алыр турдувус. Хуннуң-не ол кукурузаны суггарып турган хиревисте-ле, бир гектардан 45—50 центнер кукуруза алдывыс. Бо дээрге орулга эвес, а когарал-дыр — деп, коммунист А. Б. Дүрбүлек саналынга шүгүмчүлээш, тарылга шөлүнүң хөй кезин суггаттыг чер-лер болганда агаар-бойдустуң салдарындан хамаарылга чокка, бедик дүжүттү өстүрүп алыр аргаларның барын чугаалаан. Ынчангаш ажылды эки организастаары, кижилер-биле ажылды күштелдирери негеттинин турар.

Оон ыңай совхозта ногаа болгаш картофельдиң чайны ажаалдазы, оон күскү база кышкы кадагалалы багай, олардан совхоз эвээш орулга ап, чарыгдалы көвүдел турар. Ынчангаш чер ажылының культуразын үндезиня-биле эжижидериниң, тарылга шөлдериниң техниктиг карталарын тургузарының, олче партийжи сагыш салышкынны күштелдиреринің чугулазын коммунистер отчеттуг хуралга чугаалап турганнар.

Совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турарларның иштинде корум-чурум үрээр, арагадарыга хандыкшыыр, хулиганнаар, шош-солаа кылыр, оон уламындан кем-херек үүлгедир чоруктарының барын хуралга демдеглээн. Бо четпестерни чайладыры-биле чон ортузунга политкижизидилгелиг ажылды күштелдирип, суурда хөрээженнер чөвүлелдериниң, эш хуузунун судунун, улусчу дружинаның ажылынга партийжи удуртулганы чогуур деннелге тургузары негеттинин турар.

Малчыннар ортузунга политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин кичээлдерин программа ёзугаар эрттиреринин чугулазын коммунистер демдеглээн.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шинтпирлеринге болгаш «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр ажыл-агыйжы сорулгаларны чон ортузунга политмассалыг, кижизидилге ажылы-биле сырый холбаштырып, комплекстиг чорудуп, онгу беш чылдың планнарын күүседиринче совхозтуң коммунистериниң, бүгү ажылчыларының күжүн мобилизастаарының сорулгаларын тодаратка доктаалды отчеттуг хурал хүлээп алган.

О. КЫРГЫС.

Кызыл район.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: отчеттар болгаш соңгулдалар

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕРГЕ ОРУК КЕЗЭЭДЕ АЖЫК

Москваның Октябрь Революциязы орденниг Ильич аттыг локомотив депозунуң коллективи «Демиргорук транспортун 1976—1980 чылдарда уламынай хөгжүдериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш СССР-нин Министрлер Төвүлелиниң доктаалынга харыы кылдыр чүк өөртүлгезинин он айлар планын хуусаалан эрте күүсеткен. Москва хоорайның үлегерлиг бүдүрүлгезиниң локомотив бригадалары «Графиктен чангыс-даа минута озалдаашкын чокка» деп девизтиг ажылдап турар. Ажылдың ажыктыының болгаш шынарының хууда демдеглелдерин ажыглап киирген. 430 ажыг ажылчыннар боттарының хууда беш чыл планнарын Улуг Октябрьның 62 чыл оюнга үткүштүр күүсеткен, а оон ангыда 215 кижи планнарын В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнга чедир күүседирин хүлээнген.

Депонуң ажылчыннарының алдарлыг хөректорениң төөгүзү баштайгы орус революциянның белеткелиниң үеэзинде-де өгелээн. 1905 чылдың декабрьда мастерскааларның слесары Г. Н. Николаев-Розанов партия үүрүнүң даалгазы-биле чепсектиг тура халыысыкынны өгелээр дугайында медаа-гудокту берген. Депонуң дайынчы дружинаазы Пресняның баррикадаларынга тулчуп турган.

В. И. Ленинниң мечээнинин соонда партияның кыйгырыынга харыы кылдыр депонуң 60 ажылчыннары ВКП (б)-нин хүрээлениге киргеи. Ол хүннерде митингиге депонуң коллективи бүдүрүлгеге В. И. Ленинниң адын тыңсырын Москва хоорай Совединден дилээн. Революсчу болгаш күш-ажылчы ачы-хавыяазы дээш бүдүрүлгеге «Ильич аттыг Кызыл депо» деп атты тывыскан.

Демиргорук тарга стахановчу-кривоносчу шимчээшкин эгелээнинден бээр ильичижилер поездилерни дүргедээшкиннинг башкарары, оларның септелге чок чоруур хуусаазын уладыры, бот-орулга чарылгалыг саналжыышкынны ажыглап киирери, олаар үүлдү камнаары дээш чаржып турарларның мурнуку одуруунга киирип келген.

Олар боттарының улуг салыышкынын Ада-чурттун Улуг дайынынга совет улустун тиилелгезинге киирген.

Дайын соонда чылдарда депонуң ажылдакчылары чурттун барын талазында демиргорук шүгүмнарын катап тургузарынга боттуг дузазын көргүскен. Москва—Сортировочная станцияга 1958 чылда өгезин алган коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге ильичижилер дораан киржип өгелээн болгаш удаааанда оларга машинист Б. А. Мартынова баштаткан баштайгы коммунистиг күш-ажыл бригадазы кеступ келген. Ам бүдүрүлге он беш чыл дургузунда «Коммунистиг күш-ажыл бүдүрүлгези» деп бедик атты эвээр деп турар.

Сөөлгү чылдарда депонуң бүгү цехтерин чаарткан, локомотивтерни чаа хевирлер-биле солаан, бүдүрүлге чорудуларын автоматчылдын өгелээн. Ильичижилерниң чеднишкиннинге улуг салдарын коммунистиг күш-ажыл школалары, дагдыныкчылар чөвүлелдери киирип турар.

Ильич аттыг локомотив депозунда парткомнуң хуралдары (**чурукта**) ёзулуг ажыл-агыйжы байдалда эртип турар. Ол дээрге бүдүрүлгеге кандыг-даа политиктиг хемчегнин ёзулуг штавы.

Ю. ЛИЗУНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

Ниитиниң малының баш санын өстүрери, камгалаары — чугула айтырыг

ЧУГУЛА ХЕМЧЕГЛЕР

Республиканың бүгү малчыннарына, механизаторларына болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларына ниитиниң малын камгалап кадагалаарын экижидер дугайында СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң чагаазын «Торгалыг» совхозтуң 4 малчын бригадаларына чугаалажып көрген. Бодунуң кадарган малына ээ-харыысалга чок, оон семиртилге-деңгилдезин дээш кызып ажылдавас, өлүрер, чидирер болгаш өске хуу кижилериниң малдарына орнап-солуур малчыннарың барын хуралдарга илереткен.

Чүгле сөөлгү айларда безин Чозаның хойжу бригадазындан Мижит-Доржу Монгуш 68 баш, Олег Мартна 24 баш, Кадыйның бригадазындан Адан Сүгежик 23 баш, Дорбуй Доктугу 19 баш хойну чидирген. Бо дээрге эвээш чижектир. Шак ыңдыг харыысалга чок малчыннар совхозта оондаа аңгыда бар. Бухгалтерияның оре дептериндe 61 кижиниң аттарында 150 мүн акша түңнүг мал өрви бо хүннерде санаттынып турар. Моон уламындан совхозтуң мал бажы өстүрер талазы-биле планы сөөлгү чылдарда доктаамал күүсеттинмейн келген, оон алыр продуктулар — эттин, дүктүн болгаш сүттүң күрүнеге дужаар планнары күүсеттинмейн турар. Үстүнде ады үнген малчыннарны ажылынга эз-харыысалга чок чоруу дээш мал ажылынан үндүрген болгаш совхозка чедирген когаралын олардан төледи-ниг деп шинтпирлээн.

Өрелиг кижилерни суд, прокуратура болгаш истелге органнарынче киирбейн турары канчап-даа шын эвес деп, хуралдарга санал берген-ниг шын шүгүмчүлээн.

Совхозтуң тускай эртемниглери хүн бүрүде малчыннарның аалдарын кезип тураада, оларның ортузунга агитас-массалыг болгаш кижизидилге ажылдарын багай чорудуп турар. Ирбитейниң өшкү бригадазынга өшкү кадарын турган Кыргыс Дарыма бодунуң коданынга турган 400 ажыг ангор уксаалыг өшкүлериниң чартык кезин бөдүүн дүктүг тыва өшкүлерге орнап-солааны дээш ажылындан үндүрткен. Ынчалза-даа оны Кара-Тал бригадазынга эккелгеш, ыңда бир кодан иртти акша хүлээдип берген чорук шын эвес. Ужуру болза, ол малчынны совхозка чедирген когаралын төледи-ниг-биле судче шилчидер ужурлуг турган.

Шак ыңдыг четпестерни даарыы чайладырын совхозтуң бүгү харыысалгалыг мал ажылдакчылары хуралга чугаалашкаш, тускай доктаалды хүлээп алган болгаш боттандырар ужурлуг хемчеглерни ажылдап кылган.

М. ДАНЗЫН.

Өвүр район.

Ниитиниң малын камгалап кадагалаарын экижидер, продуктулуун бедидер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Төвүлелиниң чагаазын Тес-Хем районнуң «Кызыгаар» совхозка таныжылга хойжу бригадаларга база инек кадарчылары болгаш саанчыларның хуралдарынга организастыг болуп эрткилээн. Хуралдарга партия райкомунуң төлээзи, партком секретары, совхоз директору, совхозтуң кол тускай эртемниглери киржип, мал ажылында четпестерни чайладырының талазы-биле чүүү кылза эки-ил дээрзин чугаалашкан.

Таныжылгаларга малчыннар Д. Соян, М. Алдын-Херел, Д. Соян болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкен. Санал берген-ниг чагааны долузу-биле деткип, совхозтуң малчыннарының, бригадирлериниң, тускай эртемниглериниң ажылында кол четпестерни тодаргай чугаалаанар.

Малчыннарның саналдарындан малдың бажын өстүреринге, оон продуктулуун бедидеринге шаптыктап турар чүүлдер илерээн. Ылаңгыя малды кышкы үеде онча-менди чыл ажырар төлээде, оон семиртилгезинче сагыш салбайн турар чорук бар. Хойну эрте кыргаш, серини оттуг чер-лерже оларладырын чедир организаставайн турар. Хураганнарны незинден чогуур өйүнде чарбас, оларны куске чедир иелери-биле кады тургузар чорук хөй.

Малчыннар чүгле боттарының ажылынга четпестерни эвес, харыы техниканы кам чок эдилеп, үреп, тонаттырып турар чоруктарны база улуг хараалал-биле чугаалап, оны чайладырының аргаларын айтып турганнар. Чүгү чамдык кыштаглар мынчага чедир белен эвезил, ниитиниң күжүбиле бөлеткеп каан сигенни чүге мал чип доозар дей берген дугайында кым бурууулуг дээн ышкаш айтырыгларны ам-даа тода харылаваны кончуг четпес дээрзин хуралдың киржикчилери чугаалап турган.

Малчыннарның материалдыг сонуургалынга дүүштүр семиртилге үезинде немелде денги алганы дээш төлевирни кылбайн турганы организакчы ажылдың бир четпес үүлү боон турар.

Моон алгаш көөрге чагааның таныжылгазы ажыл-агыйның удуртукчуларынга ажыктыг сүмени берип турар. Таныжылга бедик организастыг байдалга эрткен. Ажыл-ишчилериниң көдүүн үнгенин саналдарын ажыл-хөрекке боттандырары чугула.

Ш. ШЫЫРАП.

САНАЛДАРНЫ БОТТАНДЫРАР

МОСКВА БӨГҮН

ЧУРУКТА: РСФСР-ниң Советтер бажыны болгаш Экономиктиг Дузалажылга Төвүлелиниң бажыны.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

АРГАЛАР БАР

Көдээниң культура хандырылгазын экижидер хөрекке бистиң районнуң кино ажылдакчылары база улуг-хүүзүн киирип турарлар. Бо чылдың тос айларында районнуң кино четкизиниң ажылдакчылары багай эвес түңнелдерни чедип алганнар. Тос айларда сеанс талазы-биле планын 102,3, көрүкчүлер талазы-биле 155, акша чыылдазының планын 113,5 хуу күүсеткен.

Ондашкан ажылынга харыысалгалыг мурнакчылар бисте бар. Үр чылдарда үрестүңнелдиг ажылдап келген, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи киномеханик Сарыг-оол Дынбыя тос айларда сеанс планын 145,1, көрүкчүлериниң — 147, акша чыылдазының планын 139 хуу күүсеткен. Бай-Талда киномеханик ол ажылынга 20 ажыг чыл ажылдаан, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Кара-оол Иргит сеанс планын 112, көрүкчүлериниң — 150,7, акша чыылдазының планын 128 хуу; Тээлиниң болгаш Кара-Хөлдүн киномеханиктери Григорий Салчак, Күнзеңмаа Хертек планнарын бүгү талазы-биле ажыр күүсеткеннер.

Чедип алынган эки түңнелдер-биле кады Кызыл-Даг киноустановказының киномеханиги Окчаа Салчак, «Тээлиг» совхозтуң Найырал салбырының киномеханиктери Бады Чкалов, Седип-оол Окпан-оол, Иргит Данзы, Дадар-оол Хертек олар тос айлар планын күүсеттээнин ажыл-агыйжы эвес чоруктун херечизи болур. Ол ажылга үр чылдарда ажылдап-даа келген болза, боттарының мергежилин бедитээн, ажылынга харыысалга чок болуп турар.

СЭКП Төп Комитетиниң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырар дээш районнуң кино ажылдакчылары партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-инити организациялары, районда тускай эртемниглер-биле быжыг харылаалыг, деминг ажылдап, кинолекторийлерни ам-даа нептереди, оларның ажылын дээштиг болдурары негеттинин турар. Оны чедип алырының аргалары бар.

А. АДЫГБАЙ.

Бай-Тайга районнуң кино четкизиниң директору.

ЧЕМНЕРНИ БОЛБААЗЫРАДЫР

Амгы үеде мыйыстыг боза малдың дыка хөй фермаларында чем белеткээр цехтерни туткулаан, оларга чемнерни хайындырып болбаазыраткаш малга берип турар. 1979—1980 чылдарның кыжынында бистин республиканың совхозтарында чемнерни янзы-бүрү технологтуг аргалар-биле болбаазырадыр 95 чем цеги ажылдаар апаар. Ынчаарга бөдүүн болгаш концентраттыг чемнерге янзы-бүрү микроэлементилерни холуп турган, чемнерни хайындырып болбаазырадыры, борбаандылаары, брикет кылыры, тараадан комбикорм белеткээри дээн ышкаш, малга чемни болбаазыраткаш бээринин ыңдыг аргалары ан-не нептерээн.

Чемни малга бээринин бетинде чем цехтерине болбаазырадып белеткээр чорук аваа болу шоолуг хоолулуг эвес янзы-бүрү сигеннерни калбаа-биле ажыглаарының аргазын берип турар. Ылаңгыя саванны болгаш хыыргыышты ынчаар ажыглаары онза чугула ужур-дузалыг болуп турар. Чемнерни болбаазырадырының аргазын шилип алырда, ажыл-агыйның байдалын (чемнерниң барын, малды ажаап турарының база чем каап бээринин аргаларын) барымдаалаар ужурлуг.

Малга чемни бээри-биле белеткээринин технологиязын техника-экономика талазы-биле үндезилээринге онза кичээнгей салыр чогуур. Чижээ, мыйыстыг боза малга болуун, концентраттыг чемнерни янзы-бүрү микроэлементилер-биле холуп турган бээри чогумчалыг. Ол чорук чемни малга каап бээрин бүрүн механизастаарының аргазын бээр, саванны, куду шынарлыг сигеннин, хыыргыышты болгаш өске-даа бөдүүн чемнерниң шынарын, амданнының экижидер, а ол ышкаш малды чемгерериниң санын кызырарын хандырар.

Чем холуксааларын белеткээриниң чорудулгазын бедик бүдүрүкчүлүг шуудулга аргазы-биле боттандырып болур. Чемнерни болгаш оларның денгизгүүрүн белен холуксаанын өй-тап шыгы 60—70 хуу болур кылдыр, шак ынчаар шилип алыр. Бо таварылгала холуксаа тоглап дүжүп турар болур, транспортёр-биле чоруткаш, малга каап бээри белен. Ынчаар кылып белеткээн чемнин 96—100 хуузун мал чиир. Малды бөлүү-биле ажаарда, чемни тускай машина-биле теп бээрле, ол онза үнелиг.

Чемнерни ангы-ангы бээринге болаарга, холун тургаш саар инектерге бээрге, оларның суткур продуктулуу 15 хуу чедир көвүдээр. Бир центнер сут будуреринге чем чарыгдалы 7 хуу чедир эвээжээр болган. Олчаандырзын бээринге деннээрге, холуп каан чемнерни мал барыкла ийи катап дүрген чиир.

Силосту болгаш сенажты база катап хээндектевейн, чем холуксаазынга киирип болур. Ынчалзажок кукурузадан болгаш өске-даа чоон сыптыг культуралардан белеткээн силосту мал бүрүүн-биле чиазин дээш база-ла хээндектээр.

Хыыргыышты, саванны болгаш чер ажылының өске-даа артынчыларын малга бээринге белеткээриниң эн-не бедүүн аргазы хээндектээри болур. Хээндектевээн кызылтас саванын инек 2 кг-дан хөйну чивес. Ону хээндектен каарга, инектин чиири 1.5 катап көвүдээр. Саванны болгаш чер ажылының өске-даа артынчыларын хээндектээш база оларны силос, концентраттар болгаш өске-даа чемнер-биле холааш бээрге, ону малдың чиири дыка көвүдээр. Саванны 3—5 см кылдыр хээндектээш, ону чымчады, чара кактырары эргежок чугула.

Хээндектен каан саванга хээндектээн дазыл-чемиштерни болгаш силосту 30—40 хуу кылдыр холуптарга, оон хоолулуу дыка экижиир.

Чемнер холуксаазын белеткээри ышкаш ыңдыг депшилгелиг арганы «Революциянын чалбыыжы», «Шекпээр» болгаш «Сукпак» совхозтарда улам-на калбаа-биле ажыглап турар. Курган чем холуксааларын хээндектээн сигеннен, саванан, концентраттардан болгаш сиген даганындан белеткээр.

Таңды районда «Революциянын чалбыыжы» совхозтуң курган чем холуксаалары белеткээр пунктузунда саван хээндектээр ИГБ-30 даар ийи машина, даарбелээр ийи машина, үш-үш кубометр цистернадан кылган урав ийи хөрекел бар. Ол бүгү дерилгиннер хоолай дамчыдыга системазы-биле схема ёзугаар ажылдап турар. Бир хээндектээр машинаны дамчып эрткен сиген даарбедээр черге баргаш, улам-на үүрмектелгеш, урар саваларның бирээзинге болдуне бээр. Саван база-ла ыңдыг операциларны эрткеш, өске савага уудунар. Тускай транспортёрнуң дузаазы-биле саван (50 хуу), сиген (25 хуу) далганын чарбалап каан концентрат-биле (25 хуу) холуптар болгаш ол холушкан үүлдер ийленчек транспортёр дамчыштыр чулуруп чорудар хөрекселге келир. Бир тонна курган холуксаага фторун арыглаан 1,2 кг фосфатты, малдан алган 340 грамм кугурну, 1 грамм хлорлуг кобальтыны холуур.

Саванны бактериялыг ажыткы-биле силостааргa, шынары дыка эки болур. Тараа аймаа чемнерни ажылар арга-биле хоолулуун белеткип, долу үнелиг протеин, В болуктун витаминнери-биле байлакшыдып болур. Ынчан чемнин амданныг шынары база экижиир. Саванны силостаарының кол сорулгазы чемге аминокислоталарның саны болзунары-биле көвүдеири болур. Саванны силостаарынга иштин цементилеп каан онгарны ажыглаар. Оон иштин онгу 3—4 хүн долдурун болур. ол хире болур ужурлуг. Онгарның дүгүнге хээндектээн саванны 50—60 см кылын кылдыр чала салыр. Бактерия тыылдырары-биле чарба далганны саван кырынче дески кылдыр урар. Оон соонда саванны ижер дустун өөр хуулуг өзилдириг-биле өл-шыгын 60—70 хуу чедир шыгылар. Саванның болдунун ол-шыгы 15—20 хуу болза, өөр тонна хээндектээн саванга 1500 литр өзилдириг, ол шыгы 30—40 хуу турда—600—700 литр өзилдириг негеттинер. Бактериялыг ажыткыны база сут сыворотказын өзилдириг-биле кады холуур. Салган ол саванны К-700, С-100 тракторлар-биле ыяк тырый бастырар. Ынчаар каыт-каыт кылдыр салгаш-ла шыгызын турган, онгарны долдур салыр. Онгарның кырын полиэтилен плёнка-биле дүй шывар.

Ыңдыг арга-биле силостаарда өөр тонна курган саванга 2 литр бактериялыг ажыткы, 10—15 кг ижер дус, 20 литр сут сыворотказы, 50 кг чарба чарыгдаттынар. Протеин немээр дээш, тонна саван буруунге 5—6 кг карбомидти немээр.

Силостаан саванның белеа болуру температуразындан хамааржыр. Чайгы үеде 10—13 хонгаада болу бээр. Арай соок үеде—20—25 хонук эрткенде четчир. Белен болган силос быжырган хлеб ышкаш чаагай чыттыг апаар.

Бо кыжын кол сорулга болза чемнерни минералдыг нуудер холуп турган, чүгле хайындырып белеткээш малга бээри болур.

Б. БАЛЧИР,

Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехники.

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-ныҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

СЭКП ТК-ныҢ Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди СовединиҢ Президиумунун Даргазы Л. И. БрежневтиҢ «Правда» солуннун корреспондентизинин айтырынга харыызын даштыкыга аажок улуг кичээнгей-биле уткаан. Парлалга, күрүне болгаш хөй-ниити талазы-биле көскү ажылдакчылар оны Берлинге кедүрүлген совет тайбын саналдарны калбартырынга чугула салыышкын, боо-чепсекти эндере будүрер чоруктун ээлчеглиг кыптыгыышкынындан Европаның улустарын болгаш бүү бижи төрелгетенни чайладыр деп Совет Эвилелиниң, акы-дунма социалистиг өске-даа чурттарның чүткүлүнүң чырыткыланчак хереченизи кылдыр үнелеп турар. Европа дүнке шериг талазы-биле душкүүрлүг чорукту чавырылдырарының болгаш боо-чепсекти кызыгаарлаарының айтырыгларының бүү комплекизин шиитпирлээринче угланган тодаргай болгаш боттуг базымнарны кызырынга Совет Эвилелиниң беленин онзалап демдеглеп турар.

Тайбынның политиказын амыдыралга чайгылыш чок чорутпушаан, эш Л. И. Брежнев ортумак ыракшылдын ядролуг чепсектериниҢ талазынга чугаалажыышкыннарже доп-дораан криптеринин мырынай эргежок чугулазын онзалап демдеглээн деп, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының органы «Нойес дойчланд» солун бижээн.

ДелегейниҢ амгы байдалы тайбынның болгаш чепсегленнишкинни дүжүреринин дугайында ниити сестерни эвес, харын боо-чепсекти эндере будүрерин болдурбас, улустарның, күрүнелерниҢ аразынга бүзүрежилгени быжыглаар талазы-биле боттуг базымнарны негеп турар деп, Чехословакияның «Руде право» солуну демдеглээн. Чазактарның, партиларның, күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының политиказының дугайын улустар харын ол сорулгаларга чөокшуладып турар тодаргай ажылгеректерин барымдаалап көөр.

Ортумак ыракшылдын ядролуг чепсектеринге хамаарыштыр чугаалажыышкыннарны саат чок эгелээр деп, СЭКП ТК-ныҢ Чингине секретары, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединин Президиумунун Даргазы Л. И. БрежневтиҢ кыйгырыынын аажок улуг чугулазын политиктиг болгаш хөй-ниитичи америк көскү ажылдакчы, «Улустар аразынга тайбынны быжыглаары дээш» делегейниҢ Ленинчи шаннынын лауреаты Анджела Дэвис айыткан. Ам хамык ужур бүүр кижи төрелгетеннин күзел-чүткүлдериниҢ болгаш амыдыралчы эргежыктарынга таарышкан боттуг совет саналдарга тодаргай харыыны бээр ужурлуг Барыын чүүте болуп турар деп, А. Дэвис онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

АКШ-тыҢ президентизиниҢ медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА) Стратегтиг шавар халдаашкыннарның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк керээни чүүлдүг деп көрген болгаш ону күштүг болдуруп бадылаарын сүмелээн конгресстиҢ даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязынга бадылаашкынның түннелдеринге «сеткили аажок ханганын» АКШ-тын президентизи Дж. Картер чугаалаан.

Ак бажының парлалгага чарлаан медеглелинде документини күштүг болдуруп бадылаар дугайында шиитпирни үндүрер апаар бүүү сенаторлар даштыкы херектер талазы-биле комиссияның кылганы ышкаш, керээни база ынчалдыр ыяк өөрснип көөр боор деп идегел илергейлеттинген. «Ынчалдыр өөрснип көргенинин соонда сенаторлар стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында керээ АКШ-тын эн дээре дээн эрге-ажыктарынга дүүжүп турар-дыр деп түннелди кылып, ынчангаш керээни күштүг болдурар дээш бадылаарынга бүзүреп турар бис» деп, медеглелде чугаалаан.

ЭртемденнериҢ деткиишкини

ВАШИНГТОН (СЭТА). 3654 америк эртемденнер (оларның аразында Нобель шаннынын 21 лауреаты, ЭртемнериҢ национал академиязының 300 ажыг кежигүү бар) стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийги совет-америк керээни эн дүрген күштүг болдуруп бадылаарын деткээн кыйгырыг бижиктин аданга боттарының аттарын салган. Сагыш-сеткили дүвүреп турар эртемденнер эвилели дээр эртем организациязының хөй кижи составтыг делегациязы ук бижикти АКШ-тың оралакчы президентизи У. Мондейлге Ак бажынга барып тутсуп берген. Делегациянның составынга — хоочун америк дипломат А. Гарриман, эвилелиҢ даргазы, Массачусеттин технологтуг институдунуҢ профессору Г. Кендалл, Гарвард университединиҢ химия профессору Дж. Кистяковский, өске-даа көскү эртемденнер кирип чораан.

Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийги совет-америк керээни кандыг-даа эдилгелер болгаш немелдер чоккаа доп-дораан күштүг болдуруп бадылаарынче америк эртемденнер кыйгырган.

ШҮЛҮКЧҮ, ХАМААТЫ, РЕВОЛЮСЧУ

Узбек совет литератураның, театрның болгаш музыканың үндезилекчизи Хамза Хаким-заде Ниязинин төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылы хөй националдыг совет культураның байырлалы болу берген. Ол болуушкунга холбаштыр ноябрь 12-де Эвилелдер бажыңының Колонналыг залында байырлыг кежээ болган.

ССРЭ-ниҢ Чогаалчылар эвилелиниҢ баштаар чериниҢ бирги секретары Г. Марков кежээни ажыткан. Шылгараңгай узбек шүлүкчү-революсчунун чогаадылгазында чоннуҢ аас-кежиктиг келир үеэнге бүзүрел сиңнигип, совет культураның алдын фондузунда кирген деп, ол онзалап демдеглээн.

Узбек ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы И. Усманходжаев ол кежээге Хамза дугайында сөс чугаалаан. Шүлүкчү-коммунист, драматург болгаш композитор, театр амыдаачызы болгаш музыкант Хамза улуг болгаш алдарлыг амыдырал-чурттаганы чурттап эрттиргенин оратор чугаалаан. Дерланчыларны көөр хөөн чок чорук, демиселче кыйгырыг, чоннуҢ аажок улуг чогаадыкчы аргаларынга бүзүрел сиңниккен революсчу шүлүглелдиҢ үлегер-майын узбек литературага ол бир-ле дугаарында тургускан. Кижилерни ол демиселче чүгле кыйгырып чораан эвес, харын чоннуҢ аас-кежии дээш боду демисежип чораан болгаш ол өндүр улуг сорулга дээш амы-тынын берген. Шүлүкчүнү—хамаатының турасказаалын совет кижилер хүндүткел-биле сактып өзүлаар. Сан чогаалдарын ССРЭ-ниҢ бүүү улустарының дылдарынга хөй удаа парлап үндүрүп келген.

ЧурттуҢ литературачы хөй-ниитизиниҢ талээлекчилери кежээге чүве чугаалааш, узбек улустуҢ социалистиг культураның төөгүзүнге чырыткыланчак исти арттырган кайгамчыктыг өглүнүҢ чогаадылгазының төөгүлүг ужур-дузазының дугайын чугаалаан.

КежээниҢ түннелинде Узбекистанның уран чүүл мастерлериниҢ улуг концерти болган.

СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниҢ культура министри П. Н. Демичев, СЭКП ТК-ныҢ секретары М. В. Зимянин кежээге олурушкан.

(СЭТА).

РСФСР-ниҢ автономнуг республикаларында

КАМАЗ-ТЫҢ ПАССАЖИРЛЕР ЦЕГИ

Камада хөй чүүк чүктөөр машиналар бүдүрер талазы-биле каттыжыышкынның заводтарының эрттирилге көргүзүп кирер черлеринге чедир Набережные Челны хоорайның кайыда микрорайонунун чурттакчылары чартык шактан хөй үе чарыгдавастар.

Автоградтың үлетпүр бүдүрүлгелери хоорай даштынче ынайлаттынгылаан болгаш чуртталга кварталдарынлан ногаан үүштер зоналары-биле кызыгаарлаттынгылаан. Хоорайның кыдыглары 20 километр чедир шөйлүп чоруткулаан болза-даа, хынамчалыг бөдөп турган транспорт системазы кижилерге ажылче болгаш дедир аалынче чанарда хөй үешак чизирбейн чоруур арганы берип турар.

Хоорайның эн хоочун транспортун—трамвайны кол транспорт кылдыр шилип алган. Ынчаарга ооң ында дүргени чурттуҢ хоорайларында эн-не бедин болуп турар. «Гипрокоммундортранс» институтуҢ кылып күүсеткен проектилерин өзүгаар трамвайның бүүү маршруттары завод бүрүзүн чурттакчылыг районнар-биле харылаштырып турар. Ооң-биле чергелештир трамвайларның уруглар хоорайжыгаштарының чаны-биле эртип турары ада-иелерге аажок таарымчалыг. Бүдүрүлгелерде эвлчеглериҢ ангы-ангы шактарда эгелээри транспортка сыныышпастай бээр байдалды тургусепайн турар. Ооң уламы-биле доктааглар аразынга транспорттун доктаар саны база өскерли бээр. Ооң ашгыла заводтарның эвлчеглер солчу бээр шактарында немелде автобус маршруттары база тургустуна бээр. Транспортчулар кышка белеткенин турар. Моторларда, реле тургузугларында болгаш өске-даа дериглерде «тоннарны» кедиргилепкен. КамАЗ-тың чаартыкчылары трамвай оруктарындан хар аштаар бедик бүдүрүкчүлүг техниканы таарыштыр кылганнар.

Н. СОРОКИН,
СЭТА-ныҢ корр.

Набережные Челны,
Татар АССР.

БАЙКАЛ ЧООГУНГА ПРОСПЕКТ

«Ленинград проспектизи, бир дугаар бажын»,—БАМ-да Северобайкальск деп аныяк суурнун почта салбырында ындыг адрес бүрүткеттинген. Байкал кедезинин келир үедеги хоорайының бирги хөй каат чуртталга бажыныи күрүне комиссиязы «кончуг эки» деп демдек-биле хүлээп алган.

Шыңгыы барымдааларга үндезилээш, комиссия аңаа ындыг бедик үнелели берген. Ленинградтың архитекторлары бажыңның кезектерин Бурятияның соңгу чүгүнүн байдалдарынга таарыштыр тускай тодевилеп кылганнар. Ол чаа бажынны база ленинградчылар эптээннер. Бажынны ажылалга дужаарының мурнуу чарыында ленинградчы эртемденнер ону шыңгыы-ла «силгээннер»—ол ынчаар девискээрлерге Чер картының ховар эвес шимчээшкиннери болу берген дийик дээш ооң быжыын шылган көргени ол. Шак ындыг бир янзы шылгалда болза архитекторнун болгаш инженерниҢ бодалдарының шынныг болганын бадыткаан.

Северобайкальскиге хоорай тудуушкунунун баштайгызының дараазындагыларының каттары база бедип үнүп турар. Чыл төнчүзүнге чедир оларның ийигизинге чурттакчылар кире бээр. Келир чылын шак ындыг экижизи планнаттынган, бирээзи-ле 108 квартиралыг чеди бажыннар дужаатты-нар. Тудугжуларга алдар болдуруп, Ленинградтыы кылдыр алаттынган проспектинин овуру Байкал кедезинде тайгада демдектеттинин эгелей берген. Ону ынчаар алаар дугайында шиитпирни Северобайкальск суур Совединин депутаттары бир үн-биле хүлээп алганнар.

Д. САНЖИЕВ,
СЭТА-ныҢ корр.

Северобайкальск,
Бурят АССР.

АНГЛИ КОММУНИСТЕРНИҢ СЪЕЗДИЗИ

ЛОНДОН. Великобританияның Коммунистиг партиязының үжен алдыгы съездизи Лондонда ажылдап турар. Консерваторлар чазаанын эргечагыргага киргенинин соонда чуртта тургустунган экономиктиг болгаш политиктиг байдалды делегаттар чугаалажып турар болгаш монополиларының кара туразында ажылаашкыннарынга удур, ажылчы чоннарнын эрге-ажыктарын камгалаар дээш ажыл-чорудулганын тодаргай программазын ажылдап кылырлар.

СЭКП Төп КомитединиҢ байырлыг чагаазын болгаш өске-даа чурттарның акы-дунма партияларының чагааларын делегаттар үргүлчүлелдиг алыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Великобританияның Компартиязының Чингине секретары Г. Макленнан илеткел кылган. Капиталистиг делегей экономиктиг, социал болгаш политиктиг ханы кризис-биле хаара туттунганын ол онзалап демдеглээн. Ажыл чокталыышкынының болгаш инфляцияның өзүлдезинин айтырыгларын Барыын чүктүн шиитпирлээр дээр бүүү-ле орадлажыышкыннары бүүрүп дүжүүшкүнге таваржып келген. Консервативтиг чазактын чорудуп турар политиказынга хөлбаштыр Великобританияда берге байдал ханылап орар. Ол чазак ажылчы чоннарнын социал чаалап алыышкыннарынче шавар халдаашкынын калбарткан. Ажыл тывылбаатаар чорук өскен. Национализастаан будүрүлгелерни хуу капиталга салып турар. Ол чорук өртектериҢ дыка өзериҢе чедирип, алыс түннелинде барып чоннун өнчү-хөреңгилиг кезектерин ядыыларының күсели-биле улам-на байыдып турар.

Англи консерваторларын даштыкы политиктиг угланыышкынынга хамаарыштыр Г. Макленнан ССРЭ Төп Европада болдунун шериглериниҢ санын кызырып турда, чаа ядролуг ракеталарны Великобританияның девискээринге эккеп тургузарын болгаш чепсегленнишкинге улам хөй акша-хөреңгини сагыштыы-биле чарыгдаарын АКШ-ка англи чазак саналдап турар-дыр деп демдеглээн.

Консерваторларын угланыышкынынга удур, социал-политиктиг боттуг чаартылгалар дээш демисежир төлээде, калбак демократтыг фронтуну чуртка тургузарын Г. Макленнан кол болгаш соңгаарладып болбас сорулга кылдыр көтүрген. Ындыг фронтуга кол рольду коммунистер ойнаар ужурлуг, а ону хүн чурумунга Компартияны улам ынай быжыглаарының сорулгазы тургузуп келген деп ол айыткан.

А. СТЕПАНЕНКО,
В. ЧУКСЕЕВ,
СЭТА-ныҢ корр.

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУ ЧАРЛААНЫНЫҢ ОЮ

ЛУАНДА. (СЭТА-ныҢ тускай корр. В. РАЙКЕРУС). «Дөртү чыл оюн национал чаңгыс эрти быжыглаары болгаш партияның арыг чоруу дээш демиселдиҢ хүнү болдураалы» деп, шак ындыг лозунг-биле Күш-ажыл партиязы — МПЛА-ныҢ кежигүннери, бүүү ангола улус ноябрь он бирни — чурттун хамаарышпас чоруун чарлааныныҢ болгаш Ангола Улус Республиканы тургусканынынҢ дөрт чыл оюн демдеглээн.

Ол дөрт чыл Африканын аныяк республиказынга чиик эвес болган. Расисчи Мурнуу Африка Республиканың шериглери болгаш дээрбечи империалистиг хөлезиленикчилер Анголага удур ажык чепсектиг агрессияны өөскүткен. Ынчалза-даа бодунун дайынчы авангардызы — МПЛА-ны долгандыр сырый каттышкан ангола улус реакциянын каттышкан күштериниҢ халдаашкыннарынга шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берген. Совет ЭвилелиниҢ, Кубаның болгаш социалистиг өске-даа күрүнелериҢ бүүү талалыг акы-дунма дузаламчызыбиле делегейниҢ бүүү депшилгелиг күштериҢ дайынын чедишкинниг хөгжүткен Нерунун адыбиле чарылбас холбашкан. Совет Эвилели биле Индияның аразында найыралдыг харылзаалар, Л. И. БрежневтиҢ чугаазы-биле алырга, «социализм делегейниҢ национал-хосталгалыг шимчээшкинин тургускан» делегейи-биле эвилелиниҢ эн-не бүзүреллиг илерээшкиннериниҢ» бирээзи болуп, шагда-ла догуланаан.

Индияның тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы делегей ареназында улуг аттаалдарлыг болу берген. Ол политиканың дугайын чугаалап тура, делегейниҢ депшилгелиг хөй-ниитизи каяа-даа каттышпазының политиказының тургузукчузу, тайбын, чепсегленнишкинни дүжүрери болгаш улустар аразынга калы ажылдажылга дээш идейкейлиг демиселчи Нерунун өндүр-чаагай ажыл-чорудулгазын белги-биле үнелеп турар.

Ю. ДАВЫДОВ,
(ПМА).

БКП ТК-ныҢ болгаш БУР-нуҢ министрлер ЧөвүлелиниҢ доктаалы

СОФИЯ. (СЭТА). БТА агентилелдиҢ дыңнатканын өзугаар алырга, БКП Төп Комитеди болгаш БУР-нуҢ Министрлер Чөвүлели ажылчы чоннарнын ажыл төлевирни болгаш өске-даа орулгаларын көвүдедир дугайында база чурттуҢ экономиказын хөгжүдериниҢ объективтиг негелдерине дүүштүр болгаш оон ажыктын бедидер сорулгабиле мөөнцеп болгаш үүрмектеп садыглаар өртектерни чурумчудар дугайында доктаал хүлээп алган.

Доктаалды өзугаар ажылчы чоннарнын шалыңы, хереглелдиҢ ниитилел фондуларынын шугуму-биле стипендиялар болгаш өске-даа чингелделер улгадыр деп, агенство айыткан. 1980 чылдын январь 1-деи эгелээш үлетпүр продукциязынга мөөнцеп садарының чаа өртектерни, транспортка чаа тарифтерни, кодээ ажыл-агый продукциязынга болгаш өске-даа ол янзылыг чүүлдерге садып алыр чаа өртектерни күштүг болдурун чорудар. Бо чылдың ноябрь 12-деи эгелээш чамдык бараанларга үүрмектеп садыглаар чаа өртектерни доктааткан. Чижээ, арага аймаанын өртектери ортумаа-биле 45 хуу улгадыр.

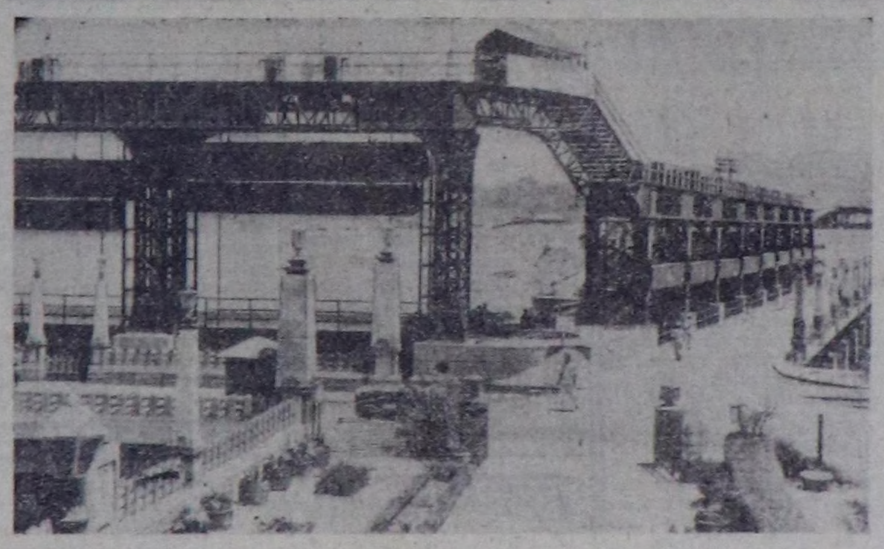

Индия. Совет ЭвилелиниҢ техниктиг болгаш экономиктиг деткимчезиниҢ дузазы-биле күчүлүг Бхакра-Нангал гидроэлектростанция туттунган. ГЭС-тиҢ суггарылга каналдарының ниити узуну 4,5 муң километр ажыг. Оларның суггарып турар шөлүнүҢ хемчээли будун чартык миллион гектар хирее.

ЧУРУКТА: Бхакра-Нангал ГЭС-тиҢ плотиназы.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

СЪЕЗДИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

ВИКТОРИЯ. Ортулук күрүненин чагырыкчы политиктиг партиязы—Сейшель Ортулуктары Республиканың улузунуҢ депшилгелиг фронтузунуҢ бирги съездизи бодунун ажылын ол республиканың найысылалында дооскан. Партияның парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары, республиканың өөредилге болгаш информация министри Джеймс Мишельдин СЭТА-ныҢ корреспондентизинин айтырыгларынга харылап тура медеглээнин өзугаар алырга, ук съезд социалистиг ниитилелди турузарының программазынга шынчызын бадыткаан, болгаш ону чайгылыш чок чорударын чазакка даскан.

Будун чартык чыл мурнунда тургустунган үезинден бээр партияның ажыг-чорудулгазының түннелдерин съезд үндуруп, күрүне аппаратының, профэвилелдериниҢ, аныяктар болгаш пионерлер организацияларының ажыг-чорудулгазынга партийжи удуртулганы сайзырангай-жыдар хемчеглерни төлевилээн. ЧоннуҢ материалдыг болгаш культура деннелин бедидериниҢ угланыышкынын чорударының чугулазын документиде демдеглээн.

ЧоннуҢ ортузунга партия ажылын экижидер дээш политиктиг өөредилгениҢ болгаш пропаганданың база партия программазында салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырарынче массаларны мөөннээриниҢ комиссиязын съезд Төп КомитеттиҢ чанында тургускан.

Г. СКОБЕЛЕВ.

Делегейде калбарган хөй-ниити удурланыышкыннарынга удур Израиль эрге-чагыргалар эжелеп алганы араб девискээрниҢ чурттакчыларын кара туразында аажылаарын болгаш кызаглаарын уламчылавышаан.

ЧУРУКТА: Иерусалим хоорайнын эжелеткен кезээнин кудумчуларында арабтарны тудуп хоругдап турары.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

Болуушкуннар болгаш чылдар

Каяа-даа каттышпазының политиказының тургузукчузу

Индияның алдарлыг оглу, шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы, Совет ЭвилелиниҢ улуг өөнүү Джаваһарлал НерунуҢ төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болган.

Экономиктиг хөгжүлде талазы-биле, даштыкы политика кавызынга индий улустуҢ кол чедишкиннерин Джаваһарлал Нерунун адыбиле чөптүү-биле холбап турар. Индияга Джаваһарлал Нерунун кылган чүүлүнүҢ ужур-дузазын үнелеп тура, каяа-даа каттышпазының политиказының дугайында чугаалавайн барып болбас. Ооң чогаадыкчызы Неру чораан. Индия болза делегей харылзааларының төөгүзүнде ол чаа угланыышкынны шилип алган баштайгы күрүне болур. Хамаарышпас Индияның баштайгы премьер-министри ол политиканың инициатору болгаш быжыг боттандырыкчызы боор чораан.

Амгы үеде ол шимчээшкин сан болгаш шынар талазы-биле өскен, Каяа-даа каттышпас элээн каш күрүнелерде деп-шилгелиг ниитилел-политиктиг өскерлиишкиннериҢ болгаш хөгжүп орар чурттарның ниитизи-биле хамаарышпас чоруунун быжыкканының түннелинде ук шимчээшкиниҢ антиимпериалистиг ниити угланыышкыны ханылаан. Тайбыңны хандырарынга эки рольду ойнавышаан ол шимчээшкин империалистиг болүктериҢ неоколониалисчи чүткүлдеринге удур, хөгжүп орар чурттарның бойдус курлавырларынга тускай догуланаан чоруун хандырары дээш, делегейниҢ экономиктиг харылзааларынга чөптүт болгаш дең эрге дээш ол чурттарның демиселинге ук шимчээшкин улам-на улуг арганы берип турар.

Каяа-даа каттышпас чурттарның күрүне болгаш чаазак баштыннарының VI Конференциязынга онзалап демдеглээнинышкаш, ындыг байдалларда антиимпериалистиг, антиколониалдыг болгаш тайбынга ынакшылдыг турушка ол шимчээшкиниҢ улам ыцай быжыгыышкыны чавырлыышкынны быжыглаарынга, улустарның хамаарышпас болгаш айыл чок чоруу дээш демиселинге дузалаар. Чавырлыышкын дээш, бүүү-ниити тайбыңны быжыглаары дээш демиселдин чедишкиннери-биле оларның социал-экономиктиг болгаш культурлуг депшилгези эн-не сырый холбашкан дээрзи хөгжүп орар чурттарның улустарының калбак массаларынга үнелеп болу берген.

БистиҢ даштыкы политиказысты чорударынга каяа-даа каттышпазын бис үнелеп турар бис. Ынчалза-даа делегей болуушкуннарынга Индия бодунга аная-ла хайгаракчының ролюн тургузуп эп турар дээнин ол эвес. Каяа-даа каттышпазы —ол болза колониализмге, агрессиягa, делегей дайынын кыпсып үндүреринге идепкейлиг удурланырының политиказы болур деп, Дж. Неру чугаалаан.

1947 чылдан 1964 чылга чедир, бодунун мөөнүүрүнге чедир Дж. Нерунун баштап келгени Индия хамаарышпас политиканың ачызында болунун күжеиишкиннерин экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге, национал үлетпүрү тургузарынга болгаш чурттакчы чоннун чаагай чоруун бедидеринге мөөннээр арганы алган. Нерунун даштыкы политиктиг угланыышкынының принципиалдыг чугула чедишкини болза дең эргенин, тускай догуланаан чоруктуг болгаш ниитики херектеринге холгаарлап киришпезинин үндезининге Совет Эвилели-биле Индияның үре-түннелдиг болгаш кайызынга-даа ажыктыг калы ажылдажылгазын тургусканы болур.

Ындий-совет калы ажылдажылганы тургусканы болгаш Нерунун ады-биле чарылбас холбашкан. Совет Эвилели биле Индияның аразында найыралдыг харылзаалар, Л. И. БрежневтиҢ чугаазы-биле алырга, «социализм делегейниҢ национал-хосталгалыг шимчээшкинин тургускан» делегейи-биле эвилелиниҢ эн-не бүзүреллиг илерээшкиннериниҢ» бирээзи болуп, шагда-ла догуланаан.

Индияның тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы делегей ареназында улуг аттаалдарлыг болу берген. Ол политиканың дугайын чугаалап тура, делегейниҢ депшилгелиг хөй-ниитизи каяа-даа каттышпазының политиказының тургузукчузу, тайбын, чепсегленнишкинни дүжүрери болгаш улустар аразынга калы ажылдажылга дээш идейкейлиг демиселчи Нерунун өндүр-чаагай ажыл-чорудулгазын белги-биле үнелеп турар.

Ю. ДАВЫДОВ,
(ПМА).

БИСТИҢ АНКЕТАВЫС

Эргим эштер—«Шыннын» номчукчулары!

«Шын» солуннун редакциязына дараазында айтырыгларга харыыларны силерден манап тур бис:

— Бо чылын бистиң солунувустун арыннарындан кандыг материалдар силернің сеткилинерге таарыжып, солун, ажыктыг болганыл?

— Онгу беш чылдың сөөлгү чылында республиканың экономика, культура амыдыралындан кандыг үүлдерни номчуксап турар силер?

— Ат-сураглыг, солун кандыг-кандыг кижилер дугайында материалдарны номчуксап турар силер?

— Силернің ажылдап, чурттап турар черинерден шүгүмчүлелдиг материалдар үнген бе, оларның изи-биле хемчеглер алдынган бе? Ам кандыг тема сүмелеп болур силер?

— Солуннун материалдарының шынарының, чурук кааскалгазының дугайында санал, бодалынар кандыгыл?

— Бистиң корреспондентивис чеде бергеш, өөренип, сайгарып көргеш, солун арнынга көдүрзе чогуур кандыг перспективтиг айтырыг барыл?

— Кижизидилге темазынга хамаарыштыр кандыг материалдарны канчаар берзе экил?

— Дыштаныр хүн арнынга хамаарыштыр саналынар үүл, үүнүн дугайын номчуксаар силер?

— Почта чедирилгезинің байдалы Силерде кандыгыл, бистиң солунувус силерге кажан чедип турарыл?

Харыыларны **Кызыл, Шетинкин биле Кравченко кудумчузу, бажың № 3, «Шын» солун редакциязы** дээш чорудар. Силернің санал-оналынар бистиң солунувустун ажылын экижиндеринге улуг дуза болур.

ДОШКУН ӨЙДЕ ТӨРУТТҮНГЕН НАЙЫРАЛ

(Уланчызы. Эгези № 260 «Шында»).

Дүннүн ыржымы медээжок. Ийи шак хире болганда салгыц хадып кээп, ыракта туманны «көжүре» берген. Секачев суурнун бүгү үүгүн хайгаарап тура, ырак Тывазының дугайында база сактыл келген. Бо поляк суур Лепинкадан ыгалбас болган. Чавыт-чавыт бажыңнарны көргеш, оон караанга Ленин-казы көстүп келген. Суурнун үстүнде турып алгаш, ону кежилдир көөрге шак мынчаар аърга көстүп чыдар эвейикпе. Оон иштинге чайгы үеде селгүүстен чоруурга магалыы аажок. Хевис ышкаш погаан шыктын кырынга чыдып алгаш, дыттар аразы-биле дээрже кэйган, бүлүттарны көөрге, арга-арыгнын күжүнүн аянырынга үдеткен үүве дег, тырыкыланып-тырыкыланып кежүп тургулаар ышкажыгай.

Хенертен ол арыг иштинден кара бараан көстүп келген. Элээн каш секунда эрткенде, бооларын мурнунда белен кылдыр туткан немецтернин дүрүзү тодазы-биле илерел келген. Михаил автомадын эктинден кончуг дүрген дужурген, кезек бүлгүртүптер болдаан. Оон-биле кады дувурээзин үндүрер. Ынчалзаа-даа сокпан каан. Эвээш саныг партизаннар ол хөй немецке күш четпейн барып болур. Ол карак чивеш аразында бажыңче кире халаап, чаңгыс домак чугаалаан.

— Фриттер келди!

Бажын дүймеп эгелээн. Дувурээзининг өйде удуп өөренген партизаннар бичии када белеткеннекен.

Аткылажыышкын эгелээн. Партизаннар халас ок ыгпайн турганнар, кезек бүлгүртүрге-ле, болук немецтер кээп дүжер. Секачев база олудун солуувушаан, боолап-ла турган. Диин караа часпас тыва анчылар эдерип чорааны бо удаада кончуг дузалыг болганын ол медерел билген. Өйдө Иван Максимовичнин командазы дыңналыр. Ындыг берге өйде командирнин сөс, шинчээшкин бүрүзү улут рольдуг дээрзин партизаннар билир. Командир күштү деңге хуваан, бергедеин келген участокче немелле дайынчылары чорудуп турган, дайзынны тиилээр арганы тывар, кол кижи ол дээрзин кым-даа билир.

Ол тулчуушкунга үүгле совет партизаннар эвес, ук суурнуң чурттакчылары база идепкейлиг каришкен. Немец минута бүрүзүнде кээп болур дээрзин поляктар билир болгаш шагда-ла белен турганы илерээн. Дайзын хөй күжүн, шерин оскунгаш, атказарлаан. Партизаннар болгаш поляк чурттакчылар оларны дыка ыпадыр сүрген.

Ындыг берге өйде бөлүк совет партизаннар-биле бичии суурнун чурттакчыларының аразында найырал мичаар төрүттүнген. Партизаннарының келгенин эскербээн чамдык чурттакчылар оларны бажынбалгадыныче чалап, база-ла чеминин дээжизин салып турган...

Ye эрткен, тудум Михаил Секачевтиң чайынчы мергежили бедээн. Ол хайгыылга-даа, халдаашкынарга-даа эрес-дидимин чаңгыс удаа эвес көргүскен. Ынчангаш ону взвод командириниге томуйлаан. Ол идегелдиг Секачев шынзыдып, немецтерге эвээш эвес котараллы таварыштырган.

Совет партизаннарының өнүктежи бергени Охотницы деп суурда турган. Онуң база мурнунда немецтерден хостап каан. Ол суурдан ырак эвес черге партизаннар каш хонук дыштанып турганнар. Охотницының чонуң партизаннарга аъш-чемни, ийик-хепни боттары эккеп берип турган.

Бир хүн ол суурдан ийи поляк чугуржүп келген, оларның коотканы арынарындан илден. Үү болганыл?

— Бисти кээргеп, дузалажынар!— деп, оларның бирээзи ыглай аарак чугаалаан.

— Ужуруп таймылбырлап көрүнер — деп, Иван Максимович дилээн.

Келгеннер орус, поляк сөстерни холувушаан, таймылбырлап эгелээн. Оон биллингеин чүл дээрге, та чүү кижиниң үндүрген чугаазындан үүве. Охотницының чоогунда тергиин эки чепсегленген партизан отряды бар деп сөс таразын. Ында кижилер мун-муну-биле саналттынар, боо-чепсээ — кижи көрүп көрбээн күүлүг техникадан тургустучган дишкен болган. Ол үрдүгеп-дамчыыр чугаа-немецтерниң кулааанга барып четкен. Ынчан фашистер боттарының күжүн мөөгнеп, ол партизаннарга удур демисежирп-биле кезектерни Охотницыже октап туруп бергеп. Немецтер келген соонда, хостуг тынар арга чок болгай. Охотницыда боо мыды, шазгай даажы ам база эгелээн. Суурнун чонуу оонуктериниче — совет партизаниарже көрүп келген. Чылыг холун суларын дилээн.

Командир Иван Максимович Таранченко түннел кылган.

— Дайын эгелээнден бөр үш чыл ажып турар болгай. Немецтерниң чилчин үстүп турар. Чаңгыс бичии суур ужун хөй хемчээлдиг шериг күжүн кайын октаар. Охотницыда чүвенин байдалын билип кээри-биле бир взводтан чорудуптаалынар. Бир эвес хөй шериг бар болза месилдешкен хевээ чок. Бисче сөгледир-ле.

Партизан отрядының командирлери оон-биле чөпшээрешкеннер. Кымны чорударыл? Ол айтырыг база бир үн-биле шиитпирлеттинген. Михаил Секачевтиң взводун Охотницыже аъткарарын дугурушкан.

— Оваарымчалыг болурун ам база чагыг каанар. Секачев чамдыкта хөлүн эрттирзин бөөр кижи болдур ийин— деп, Таранченко үнүп бар чорааш, командирлерни сагындырган,— Дуза херек апарза шапкынчыдан чорудуп сун!

Секачевтиң отряды Охотницының мурнуу талазында тей кырындан кезек хайгаараанар. Тейниң баары-биле орук эрткен. Суурга турган фашистер үптен алган эт-севин чүдүргеш чорып турар барааны көөрүген. Олар тей баарында бо оруктан эртер. Кедеп ыытказ, оларны маиза чылча шавар херек.

— Бичии-ле озалдаан болза, арды бөөр турганнар-дыр. Белеткеннер!— деп, Секачев өөрүнге чугдалаан. Партизайнар чыскаалдыр чыткылапканнар. Боолар белен, үүгле чаза тудар. Ындыг халдаашкынарга пат чаңчыккан партизаннардан кым-даа сүрөөдевээн.

Ол кезек үеде немецтерниң келирин маиза чыда, Секачев хөйүү болдаан. Тывазының дугайында база катап сактып келген. Чолаачылап турган, бир аал көөрүп чорааны, та чүүте үүве, сагыжынга кирген. Ох, ынчан тыва хойтпакты сагышка кирп-ле ишкен ийин. Та ол огнуп эвээ шай хаймырар чай тыпшаны ол, та Секачевти шай ишпес деп бодааны ол, улуг дазыл аяк болдур хойтпак кудуп берген. Сускаан Миша онуу тым тыймайн ижинкен. Чаагай хойтпак болган. База катан кудуп бөөрин дилээрге, өгнүп өөзи ора, «Уваз, Мишка, хойтпакка ынак оол-дур ээ бо, чанарда бир домбуп иштинден кудуп берейн адыр» деп орган эвейикпе.

Колясказында пулемет салган мотоцикл баштай көстүп келген. Оон соонда чиик машина. Шофер чанында тергиин сеңис немец орган. Оон ындыы талазында олуттарда база ийи кижи бараанны көөрүгеп.

Фашистер чүнү-даа каразыдаанар. Ынчалза-даа үптен алган эт-севин харамнаңгынындан орукту боттары баштап чорааннар. Оларның соо-биле ийи чүк машинаазы чорып орган. Бирээзинде элээн каш солдат бар, өскези —барык кижи чок. Чүүгүн ында чудүргеин илден.

Секачев кезек манап чыда, мурнунда мотоциклче каш булгуртүүкен. Пулемедун холдан салбааны ол ыйнаан, ацаа орган солдат оозу-биле кады кудургайны куду чуглуп бады барган. Партизаннарының боозунун даажы делегейин уюкталдырыпкан ышкаш болган. Немецтер девидээнинден ол-бо халчыр-даа, үш-баш чок боолаар-даа. Чамдыктары суурже шиглиг дезипкен. Секачев өөрү-биле оларны сүрүпкен.

Хенертен Секачев суурдан чүүктүг үш машина оларның уунче үнүпкенин эскерип каан.

— Оолдар, аткаарлаңар, эрги туруштарывыска бараалыңар — деп, ол алгырган. Партизаннар чүвенин ужурун билип каан, баштайгы турган тейниче аткаарлапканнар. Октан чаштынарынга эптигдаа, хараалдаарынга таарыжыдаа чер.

Бирээзинде чээрби-чээрби хире шериглиг үш машинадаа келген. Секачев бо эн шыңгыы шылгалда дээрзин билген. Үүгле ол эвес, оон элээн каш кижилиг взводунун дайынчылары база ону угаан. Күш бир дески эвес, тулчуушкун аар болур. Үүгле фашистерге дужун бербес. Ол халас ытпас. Ынаң-ла тиилээр ужуруг бис!

Немецтер боолап эгелээннер. Партизаннар аңаа харылаан. Фашистер халдаашкынын күштелдирген. Секачевтиң өөрү камгалалын улам быжыглаан.

Тей бзарында, боолаарга эптиг черде болгаш, немецтерниң дыка хөйү черже кээп дүжүп турган. Ынчалза-даа баштайгы тулчуушкунга чаңгыс-даа кижизин оскунмаан партизаннар бо удаада хорап эгелээн. Чаа-ла долу күжү-биле даштап турган автоматтын ыыды хенертен чиде бөөр. Эвээ балыглаткан азы огу төнген дээрзин Секачев эндевейн чыткан.

Үүү болду? Немецтерниң адаа талазындан бир болук шериглер халдап эгелээн. Оларның саны Секачевтиң өзводундан улуг магалбас-даа болза, фашистерге шиитпирлиг согугну берип эгелээн. Хенертен келген дузага сорук кирген партизаннар улам хемаат киргеннер. Иван Максимович дуза чорутканы ол бе? Секачев дуран-биле көргеш, Поляктар.

Ам партизаннар үүгле камгаланыр эвес, халдап эгелээн. Немецтерни суур уунче сүрүп каанар. Кажан оларның сөөлгүлери артканда совет болгаш поляк партизаннар ужуражы бергеннер. Дыл-домаан орта билишпес-даа болза, иинти дайзынны чылча шавар дээн күзел оларны чоокшулаштырган. Арткан немецтерни туткулап алганнар.

Совет болгаш поляк партизаннар куспакташканнар. Ол куспактажыышкын хөйүү хереченлен турган. Бо бичи тиилелге-дир. Ындыг ужуражылгалар хөй болур. Немецтерни шак мынчаар иинти күш-биле тиилээр. Совет болгаш поляк чон хостуг чурттаар, аразында найырал ындыг дыңзыг болур. Польшаның девискээринге чаңгыс-даа фашист аттырбайн калды демисежир! Ол найыралдың даңгыраа-дыр. Ындыг дошкун өйде төрүттүнген найырал бады бызыг болур!

Д. ЧЫДЫМ.

(Уланчылыг).

ЧУРТ-ШИНЧИЛЕЛ МУЗЕЙИНГЕ

Республиканың сураглыг чурукчуларының чамдык ажылдарын Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң залларынга делгээн. Ында колдуунда портреттер делгеттинген. Тываның комсомол шаңналының лауреазы Саая Сарыг-оол РСФСР-ниң Күрүне шаңналының лауреазы Б. С. Байындыны, Г. Торлук —Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу О. Калзацны, В. Ховалыг—сураглыг артист В. Ш. Көкоолду, С. К. Лаңзы — Раиса Аракчаанны, В. Демин—персоналдыг пенсионер С. Тановту чурааны көрүштүг. Оон ангыда республиканың ажыл-агыларының муринакчыларының чуруктары-биле база келгеннер танышып болур.

Музейге комсомолга киргеннерге комсомол билеттерин тыпсырының байырлыг өзулалы болган. № 2, 7 школачыларның дүүнгү пионерлеринге хүрец даштыг билеттерни тыпсып турда, музейиин аалчылары база турганнар. Хабаровск крайда райкүүском секретары Н. И. Уварова болгаш бистиң республиканың чамдык сураглыг саанчылары, механизаторлары комсомолга киргеннерге изиг байырны чедирип, аңаа төлептиг болурун чугаалаанар.

Музейиин мәссалыг ажыл чорудар киллизиниң эргелекчизи Светлана Монгуш Тываның эрткен, амгы болгаш келир үезин көргүскен экспонаттарны тайылбырлаан.

Р. ДОЛЗАТМАА.

* * *

КАРТОФЕЛЬ ШӨЛҮНҮҢ ЭРТИНЕЗИ

Иваново областың Урусобино суурунуң чурттакчызы Л. Кузнецов бодунуң огородунга картофель казып ажылдап турган. Оон демир-хүүрээ бир-ле кадыг үүвеге үскен...

«Даш ыйнаан ол» деп Леонид ындыар бодаан. Черден бир-ле ындыг капшык үүве уштунуп келген. Ол даш эвес, элзэн улуг пор довурак-биле туткан доңга болгаш. Ирип-дүдээнинден үүве ийикпе азы хүүректиң дыңзыг деггенинден үүве ийикпе доңга бүстүп чаштаглай бөөрге, оон иштинден улуг-улуг хүлер чоостар төкту берген. Олар эңмежок хөй болган, оларны бажыңга аппаарынга улуг корзинка херек болган.

Екатерина хаан үезинің беш-беш көпеектиң хүлер акшаларының мөөң шыгжаан Л. Кузнецов ынчаар тыпкан. Көпеектерниң чамдыызы 1768 чылда, өскелери—1777 чылда кылдынгылаан болган. «Эртине тывыкчызы» бодунуң тывызын районнуң чурт-шинчилел музейинге бөөр деп шиитпирлээн деп «Рабочий край» деп область солуну бижээн.

ЧУРТТА ЭҢ БЕДИКТЕ

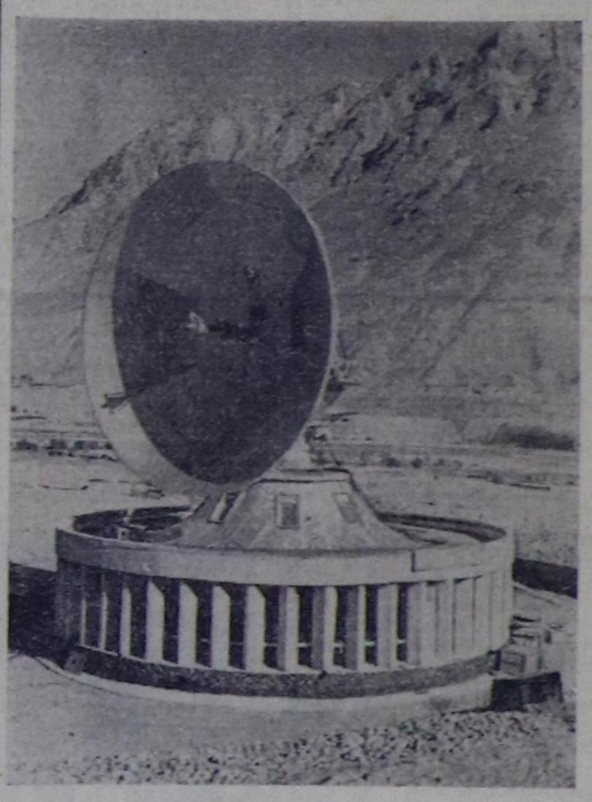

Таджикистанда Даг-Бадахшан автономнуг область ССРЭ-де эн-не бедик даглыг черлерде туруп турар. Ол Памир дагларының далай деңнелиинден 4—5 километр бедик черлеринде. Оон мурнунда Даг-Бадахшаниың девискээрин оске бүгү делегейден эжиш ыяк хаап алган деп турган.

Ам автономнуг областың бүгү районнары автомагистральдар, авиашугумнарның дузазы-биле Душанбе болгаш Киргизиниң хоорай, суурлары-биле харылзашкан. Радио, телеграф, телефон областың эң ыраккы, эң бедиктерде киплактарында бар. Даг хемнериниде туткан электростанцияларның тогу чырык-биле киплактарны чырыткан.

ЧУРУКТА: чуртта эң бедикте туткан (далай деңнелиинден 2500 метрде) «Орбита-2» станция автономнуг областың төвү Хорог хоорайның болгаш чоок кавының киплэктарының чурттакчыларынга Төп телевидениниң дамчыдылгаларын көөр арганы берген.

К. МУМИНШОЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

МЕДЭЭЛЕР

Кызыл хоорайның чемпионазы доостуру билек шыдыраага шак-биле дүрген ойнаарының маргылдаазы болуп эрткен. Ону Улуг Октябрьниң 62 чыл оюнга турااскааткан. Аңаа 20 ажыг кижи киришкен.

«Хоочун коктуг» деп үлегер сөске бадыткал кылдыр, дуржулгалыг шыдыраачыларның бирээзи М. Кенин-Лопсан кымга-даа уттурбайн, хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң хүндүлел бижиибиле өртектиг шаңналынга четкен. Ийнги черде—Н. Шишигин, үшкүзүнде—М. Адыг-оол болганнар.

* * *

Кызылдың шыдыраа клубунда спорт мастеринге кандидат Н. Шишигин-биле хоорайның 20 шыдыраачызы харыуда ойнаан.

Республика чемпиону Н. Шишигин чээрби шыдыраачының он тозун уткан.

Д. САЛЧАК.

* * *

Таэлиниң он алды шилиндек шыдыраачызы чыглып келгеш, суурнуң бирги черн дээш ойнаан. Райкүүсекомнуң төлээзи Владимир Суге-Маадыр аңаа чемпион болган.

Б. БАРБА.

* * *

Барыын-Хемчиктиң Кызыл-Мажалык суурнуң бирги черн дээш шыдыраа маргылдаазынга райкүүсекомнуң улус өөредилге киллизинин инспектору Ондар Чамыян бирги черн эвлээн.

Б. ОНДАР.

* * *

Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилериниң ортузунга волейбол маргылдаазы болган. Аңаа эр улустуң беш командазы кириштен. Орта чоланчылар коллективи бирги черн эвлээн.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

СТОЛ ТЕННИЗИ

Стол теннизинге Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт иинтилелиниң ажык маргылдаазы байырлал хүнинде «Херел» спорт залга болуп эрткен. Аңаа хоорайның болгаш республиканың шырак спортчулары киржип, шаңналдыг чер дээш ойнааннар.

Эң-не солун маргылдаа эр улустуң аразында болган. Ийнги разрядтың спортчузу Александр Маады баштайгы оюнунда республиканың шилиндек командазының кежигүнү, бирги разрядчы Владимир Фунтиковту 2:1 санга удуп алган. Оон соонда оюнга Кызыл хоорайның чемпиону чораан Сергей Даржааны ашгырыышкынга таварыштырган.

Александр Маады үшкү оюнунда стол теннизинге ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, республика чемпиону Анатолий Серен-биле ужуражы бергеп. Бо оюнга бүгү бар арга-дужулгазын, мергежилин үндүрүп тургаш, удурланыкчызын ол уткаш, Кызыл хоорайның чемпиону атты чедип алган. Аныяк спортчуга шак мындыг тиилелге улуг чедиишкин болганы чугаажок. Ол оюн үезинде халдап, камгалаарының талазы-биле бедик мергежилдиин көргүскен.

Ийнги черни Сергей Даржаа эвлээн.

Херээжен спортчулар аразында бирги чер дээш маргылдаага республика чемпиону Мария Шыырап биле Надежда Дажынай оларның аразында болган. Оюнуң түүнелі 2:1 болуп Дажынайның тиилелгезин-биле төнген.

Эр, херээжен теннисчилерниң ийилеп ойнаарынга А. Серен биле М. Шыырап олар шупту ужуражылгаларын 2:0 санга тиилээш чемпионнаанар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: М. Шыырап биле А. Серен оюн үезинде.

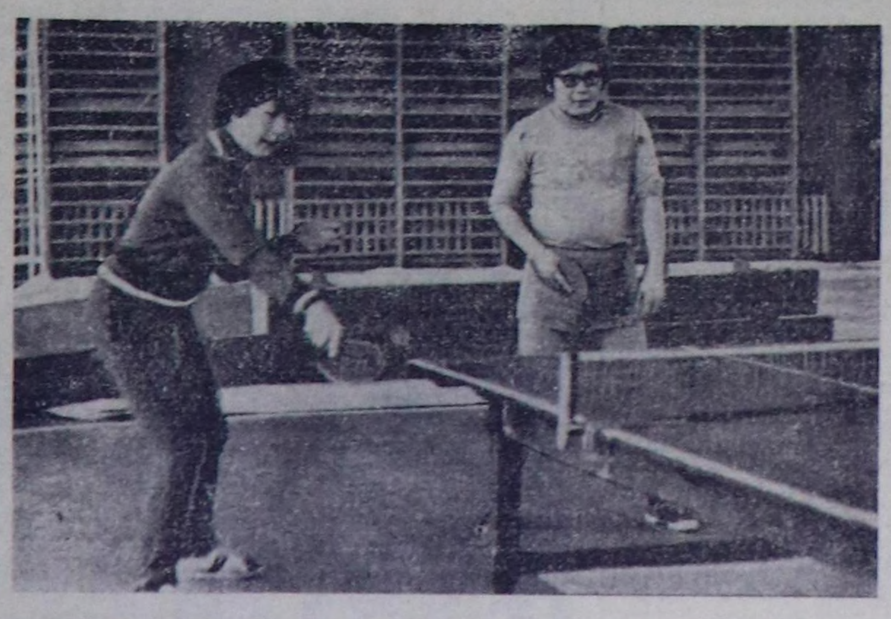

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканы ёзугаар, бүгүн республикага бүргээр. Чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгу-барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада [illegible] метр чедип. Агаарның температуузы 15—20 градус соок болур.

Кызылга боранаар. Соңгу-барын чүк угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 22—24, хүндүс 17—19 градус соор.

Республиканың автоорук-тарынга хар чаар. Ынчалза-даа 1000—1500 метр хире черге оруктуң көстүру эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

НОЯБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Доскел чок оол» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Лас-кежик-биле ужуражыышкын» 15.00 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тергиин чараш Василиса» 9.30, 11.10, 13.00, 15.00, **«Ыыттавас папка»** 16.30, 18.20, 20.50 шактарда.

телевидение

НОЯБРЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Ye».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Харылаңар, горнистер!»** 11.35 — **«Ужуражыр черин оскертип болбас».** Хөй сериялыг ураан-чечен телефильм. 12.45 — **«Улустуң чогаадылгазы».** Телетайылбыр. 13.25 — А. Твардовский. Поэмалар. Артист В. Золотухин номчуур. 13.55—медээлер. 14.00—16.00—Чаңсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — **«Көдээниң ажыл хүнери».** Киноп программа: **«Бөрдовскийниң миллионнары», «Орук».** 17.15 — Б. Тишенко. Оркестрлиг фортепианога концерт. 17.40 — **«Шыдыраа школазы».** Эгелеп чоруурларының клазы.

КЫЗЫЛДАН

18.10 — Телемедээлер. 18.20 —**«Делегей байдалының дөпчулалы».** Дамчыдылга. «18.35 — **«Көдээниң амыдыралы».** Дамчыдылга. 19.05 — Телемедээлер. 19.20— Чарлаллар.

МОСКВАДАН

19.25 — **«Миллионнарның ленинчи университеди».** 20.00—**«Чурук бүрүзүнде хүн».** 20.15 **Бөгүн делегейде.** 20.30 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев ырлаар. Программада М. Глинканың романсталары. 21.00 — **«Демократияны катап тургузары дээш Бразилияның коммунистериниң демисели.** Бразилияның Компартиязының ТК-зының Чингине секретары Луис Карлос Престестиң интервьюзу. 21.10 — **«Ужуражыр черин оскертип болбас».** Хөй сериялыг ураан-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү сериязы. 22.30 — **«Ye».** Информастыг программа. 23.05 — Делегейниң **«Спортлотозу».** Варшавадан дамчыдылга. 00.15 —**«Бөгүн делегейде.** 00.30 —**«Десня черн».** Документалдыг фильм.

ИЙНГИ ПРОГРАММА

НОЯБРЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — **«Ye».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Орленок»** телестудиниң концерт залы. 11.50 — **«Ужуражыр черин оскертип болбас».** Хөй сериялыг ураан-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 13.10 — Воркута хоорайның шахтерлар болгаш тудугжуларының Культура ордузунуң улустуң ансамблиниң оюн көргүзүү. 13.35—**«Онего».** Документалдыг телефильм. 14.05— Медээлер. 14.10—16.00 — Чаңсар. 16.00— Медээлер. 16.20— Киноп программа: **«Оттуг хемнериниң кижилери», «Директор Сергеев 8-теи 18 шакка чедир...».** 17.10 — **«Музейлерде болгаш делегелге заадарында».** 17.40 — **«Берге чыл».** Телеочерк.

КЫЗЫЛДАН

17.55 — Телемедээлер. 18.10 — **«Чонуң уран чүүлү».** Дамчыдылга. 18.40 — **«Тыва неделя».** Информастыг программа.

МОСКВАДАН

18.55 — **«Поэзия».** Саломея Нерис. Төрүттүнген хүнүнден бөөр 75 харлаанынга. 19.35—**«Москва болгаш москвачылар».** 20.05 — **«Шуптузун билип алыксаар мен».** Киножурнал. 20.15 — **Бөгүн делегейде.** 20.30— **«Маадырлыг чорук».** 21.00 — **«Ужуражыр черин оскертип болбас».** Хөй сериялыг ураан-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-ки сериязы. 22.30 — **«Ye».** Информастыг программа. 23.05— Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионазы. **«Динамо»** (Тбилиси) — **«Динамо»** (Киев). Тбилисиден дамчыдылга. Чаңсарда — **Бөгүн делегейде.** Информастыг программа. 01.05— Даштыкы эстраданың аялгалары.

ИЙНГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.55 — **«Аныяктарның чогаадылгазы».** 18.25 — **«Полюсче экспедиция».**

КЫЗЫЛДАН

18.55 — Чарлаллар. 19.00—**«218 хонук».** Телефильм. 19.25—20.45 — **«Баштайгы рейс, соолгу рейс».** Ураан-чечен фильм.

Редакцияның адреси: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийни амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, улетөр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларың 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16405. Чагыг 2875

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00383